

ZVEZDE SO VEČNE

Matej Bor

OSEBE:

ANDREJ BRINAR, komponist	BOSTJAN
JASNA, študentka	KURIR
DR. KAMIN, njen oče	PARTIZAN
DAGARIN, župnik	1. BELOGARDIST
GNIDOVEC, kaplan	2. BELOGARDIST
FONZA, organist	DOMINIK
MARJANA	GAŠPER
MOKOREL	PARTIZANI IN BELOGARDISTI
KAJETAN	VAŠČANI
ANTON	

PRVO DEJANJE

Dnevna soba v župnišču. Nič posebnega, le da stoji v kotu klavir in razen svetih tudi par posvetnih podob.

Zimsko popoldne. Sonce sije skozi okno. Ura v zvoniku bije štiri. Nekaj časa nikogar, nato vstopi župnik DAGARIN, za njim njegova gospodinja MARJANA, ki drži njegov kovček v roki. Vidi se, da je Dagarin prišel s poti.

DAGARIN (*se ozre po sobi, potem veselo*): Hvala si ga bodi Bogu. Še vse je tako, kakor je bilo. Koliko časa je že, kar sem moral od tod?

MARJANA (*nagne glavo z ene strani na drugo in vzdahne*): Celo večnost, prečastiti gospod, celo večnost.

DAGARIN (*ji da plašč in stopi k oknu*): Ja, ja, takrat je bilo drugače, ko sem odhajal. Vseповsod tovariši... In nemir. No, zdaj, pa se tam spod po trgu sprehajajo tile... Ampak puške... Te so predolge. Okorne. Te francoske. Malce smešne, ali ne, Marjana? Slišal sem, da se ljudje norčujejo iz njih?

MARJANA: Kaj zato, če so puške predolge — da bi le vojska ne bila še daljša zaradi njih.

DAGARIN: Ja, ja to je poglobitno. (*Se spet ozre po sobi.*) Glej, glej, tudi jabolka so vrh omare. Kakor včasih. (*Vzame jabolko in ga zadovoljno ogleduje.*) Jaz pa sem mislil, da so vse raznesli. Kako dišijo te zlate renete. (*Ugrizne.*) In kak okus. Pa gambovcev je kaj, Marjana?

MARJANA: Je, je. Spodaj v kleti jih imam. In tudi par jonatank je. Za njih, vejo, gospod župnik.

DAGARIN: Pa si dala v klet oglja, da se bodo dalje držale?

MARJANA: Sem, sem, gospod. Kakor zmerom... čeravno jaz na tisto oglje ne dam veliko.

DAGARIN (*sede in ji pomoli noge, da mu sezuje čevlje. Medtem kó mu Marjana sezuva čevlje*): Le meni verjemi, Marjana. Oglje vsrkava škodljive pline. (*Se nasmehne.*) Kakor mi vaše grehe... Copati so v mojem kovčku. (*Marjana gre in odpre kovček, Dagarin pa, truden od poti, se zlekne v naslanjaču in čez čas reče:*) Pogrešal sem te, veš.

MARJANA: Saj sem tudi jaz njih. Bojo požirek češnjevca?

DAGARIN: Kaj, tudi tega imaš?

MARJANA (*vzame iz kredence steklenico in mu natoči*): Samo za njih. Njih je čakal ves čas. Pod ključem. Kje so že tisti časi, ko smo romali v Rim. In ravno nasproti nas je imel duče svojo palačo. Enkrat sem ga celo videla. Zelo postaven mož, moram reči. No, takrat se mi še sanjalo ni, da bojo njegovi vojščaki kdaj tudi tu pri nas okoli Podbukovja. Bog ve, da ne.

DAGARIN (*položi kozarec na mizo*): Dober češnjavec. Zelo dober. Boljši kot lani. Boljši... Res...

MARJANA: Bojo še enega?

DAGARIN: Ne, ne. Bog ne daj. Srce.

MARJANA: Kako pa je zdaj z njim? Nič boljše?

DAGARIN: Že, že. Samo če pijem, slabo spim. Sploh slabo spim zadnje čase.

MARJANA: Nič čudnega, nič čudnega. Tudi meni se ne godi dosti boljše. Cele noči tuhtam, tuhtam...

DAGARIN: Saj imate zdaj mir, ne?

MARJANA: Že, že... okoli farovža... ampak tu notri (*da roko na srce*) ga ni... Škoda. Mislila sem, da jim napravim veselje z njim. (*Pokaže na češnjavec in ga postavi nazaj v kredenco.*)

DAGARIN: Saj se mi ga, Marjana. (*Čez nekaj hipov.*) Res, pogrešal sem te. In zato bo najpametneje, da te do pomladi vzamem s seboj.

MARJANA: Kam? Pa ne da bi jih spet neslo nazaj v Ljubljano?

DAGARIN: Žal sem prišel samo mimogrede.

MARJANA: Sveta Pomagavka, česa mi ne povejo. Kdaj pa spet odrinejo?

DAGARIN: Jutri.

MARJANA: Rekla bi, da so že čisto pozabili, da so župnik v Podbukovju.

DAGARIN (*se nasmehne*): Nisem pozabil, Marjana, sam Bog ve, da ne.

MARJANA: Pa so pisali, da bojo prišli in ostali tu.

DAGARIN: Človek obrača, Bog pa obrne, in meni je že marsikaj obrnil na glavo, Bog mu odpusti.

MARJANA: To je že njihova stara šala, ampak prav res, da tako ne bi smeli govoriti.

DAGARIN (*se nasmehne*): Dobri šali tudi Bog odpusti.

MARJANA: Oni že vejo.

DAGARIN: Pa motovilca si kaj posejala?

MARJANA: Seveda sem ga. Če jim diši, ga lahko precej nabere.

DAGARIN: Ni snega na vrtu?

MARJANA: Le malo. Letos ni huda zima.

DAGARIN: Torej prinesi mi solato iz motovilca in trdo jajce, z limono. Jo imaš?

MARJANA: Imam, gospod, imam.

DAGARIN: Pa tudi za moje spremljevalce kaj pripravi.

MARJANA: Kdo so ti ljudje? Nič kaj prijazni niso videti.

DAGARIN (*ne da bi ji odgovoril*): In postelje. Za nocoj. In mogoče za jutri. Potem pa v Novo mesto... Ja, v Novo mesto. (*Tu obmolkne, potem ves zamišljen*): S težkim srcem grem tja.

MARJANA: Zakaj, gospod?

DAGARIN (*nekaj trenutkov pomolči*): Zaradi Andreja.

MARJANA: Zarad Andreja? Saj je tu.

DAGARIN: (*zelo presenečen*): Tu?

MARJANA: Že tri dni.

DAGARIN: In kaj dela tu?

MARJANA (*pomigne proti vratom na levi*): Tamle je... Spi. In kadar ne spi, sedi pri klavirju. Igra pa ne...

DAGARIN: Kaj pa? Piše?

MARJANA: Menda tudi ne. Kar tako tjavendan gleda. Jaz ne vem, kaj ima...

DAGARIN: Je kar doma?

MARJANA: Snoči je šel, pa se šele davi vrnil.

DAGARIN: Kam je šel?

MARJANA: Saj vejo.

DAGARIN: Je torej tisto dekle tam?

MARJANA: Je.

DAGARIN: Zdaj pozimi? Hm... Kaj pa univerza? Saj vendar študira v Ljubljani.

MARJANA: Menda, ampak zdaj je tam gor.

DAGARIN: In on hodi k nji?

MARJANA: Tako je pač. In še v kakšno nevarnost se podaja. Tam okoli Hudega Javora, veste, gospod, so že spet oni.

DAGARIN: Spet?

MARJANA: Spet, spet.

DAGARIN: In on hodi tja!

MARJANA: Rekla sem mu že, naj ne hodi. Davi pri zajtrku, on pa je samo skledo z žganci odrinil, potlej pa cele pol ure kar tako skoz žekno tjakaj v ogenj gledal. In ko sem ga nazadnje le vprašala ... Kaj je, gospod?

DAGARIN (*ki je medtem našel nekakšne papirje na klavirju*): Gledam.

MARJANA: To so njegove note.

DAGARIN (*beroč*): Vem, vem.

MARJANA: Cele kupe jih ima. S seboj jih je prinesel. Vse je prinesel s seboj, gvante, bukve, šolne, skratka vse.

DAGARIN: S seboj? Kako to? Saj ne misli tu ostati?

MARJANA: Jaz ne vem ... Mogoče pa misli kam na pot ... Bog ve, kaj ima v glavi, ko pa nobene ne zine ... Naj ga pokličem?

DAGARIN (*odloži papirje nazaj na klavir*): Pa ga pokliči v božjem imenu.

(Marjana stopi proti levi in nekam plaho, kot da se onega tam notri boji, nastavi členek na vrata.)

Še trenutek. (*Vse kaže, da bi rad srečanje z Andrejem odložil.*)

MARJANA: Prosim, gospod.

DAGARIN (*jo pogleda*): Je kaj rekel? Mislim, o meni.

MARJANA: Nič takega.

DAGARIN: Ne?

MARJANA: Samo to, da bi jih že rad videl.

DAGARIN (*presenečen*): To je rekel?

MARJANA: To. Zakaj so se tako začudili?

DAGARIN: Ah, nič, nič.

MARJANA: In z organistom sta si prišla navzkriž. Čudno, saj sta se včasih kar dobro ujela.

DAGARIN: Zakaj sta si prišla navzkriž?

MARJANA: Prikolovratil je sem, da bi mu častital. Ne vem zaradi česa že, pa ga je Andrej čez prag vrgel. Saj, nič ne rečem, ta organist je res bolj čuden človek — pije, saj vejo, še več, kakor je prej — ampak skoz vrata ga ravno ne bi bilo treba vreči.

DAGARIN (*vzame iz žepa telovnika škatlico, iz nje pa tableto in jo dene v usta, rekoč*): Ne, ne, ni treba vode.

MARJANA: Še zmerom iste tablete?

DAGARIN: Ne, zdaj imam druge. Močnejše.

MARJANA: Hudo nam je po njih, gospod, pa je še zmerom boljše tako, kakor da bi se imeli vrniti, preden se jim zdravje vrne.

DAGARIN (*ki je ne posluša*): Ja, ja. (*Z drugim glasom.*) Tak praviš, da ga je čez prag vrgel.

MARJANA: Pa kako. Tako neznansko divjega ga še nisem videla. Le kaj je z njim?

DAGARIN (*hodi po sobi sem ter tja precej časa, nato pa se ozre v Marjano — videti je, da ji misli razodeti neko skrivnost*): Marjana, veš, nekaj se je zgodilo...

MARJANA: Bog se usmili, je kaj hudega?

DAGARIN (*obotabljajoče*): Je... Ko je bil Andrej zadnjikrat pri meni, je pustil tam par svojih skladb, da bi mu jih jaz dal prepisati... Pa so prišle kaj vem kako v roke tistim ljudem tam v Ljubljani, no in potem...

MARJANA: Kaj je bilo potem? (*V skrbeh.*) Pa ne da bi jih kam založili ali celo izgubili? Kakor sem jaz eno od njih... Sveta mati božja, priprošnjica moja nebeška, takega dne ne bi več rada dočakala... Saj sem mislila, da bo po meni... pa ni bilo... ampak tega, kako sta se tistikrat z organistom napila, ne pozabim nikoli... Potem je pa dober teden tam notri ždel... Ko je spet na spregled prišel, ves skuštran in neprespan, pa se mi je tako veselo smejal, da nikoli več ne prej ne poslej. »Marjana,« mi je rekel, »hvala ti, da si izgubila tisti zmazek. Ko bi ga ne bila, bi tegale tu, vidiš, nikoli ne bilo.« In pri tem je potrkal po svojih notah tako štemano, da se je še meni milo storilo... Zato, gospod župnik, nikar preveč skrbi. Ni vse zgubljeno, kar se zgubi...

DAGARIN (*ki je medtem ves zamišljen sedel v naslanjaču in pozvaljal s škatlico, si gre z roko po utrujenih očeh*): Ne gre za to, Marjana... nekaj hujšega je...

MARJANA: Kaj pa. Bog pomagaj?

DAGARIN: Veš, eno teh skladb so dali na program. In ker ni imela naslova, so me vprašali, če bi imel moj nečak kaj proti, ako bi ji dali naslov (*tu malce počaka*) »Roma aeterna«, to se pravi »Večni Rim«, in jo posvetili Visokemu komisarju.

MARJANA: Pa potlej?

DAGARIN: Pisal sem Andreju, in ko nisem dobil odgovora... do tistega dne, kot je bilo rečeno, sem jim povedal, da Andrej privoli... Veš, s to skladbo so se naši hoteli Visokemu komisarju prikupiti, da bi bil bolj popustljiv glede njihovih zahtev. Niso se zmotili. Ko je Visoki komisar poslušal skladbo, posvečeno njemu, se je kar topil od samovšečnosti... Čez nekaj dni je privolil v stvari, o katerih prej niti slišati ni hotel.

MARJANA: Kaj pa Andrej?

DAGARIN: Sam Bog si ga vedi, kaj ga je prijeló! Stóril je nekaj, da se še zdaj zgrozim, če le pomislim na to.

MARJANA: Moj Bog, saj so tudi zdaj prebledeli.

(Dagarin, ki je medtem sedel v naslanjač, ji pomigne, naj pride bliže, ker ne more govoriti preveč na glas.)

Torej kaj je storil?

DAGARIN: Napisal je pismo Visokemu komisarju, češ da on o vsem tem ničesar ne ve.

MARJANA *(ki je preprosta ženska, pa vendarle marsikaj razume, se pokriža)*: Bog se usmili. In kaj bo zdaj?

DAGARIN: Bomo videli.

MARJANA: Naj ga pokličem?

DAGARIN: Pokličí ga v božjem imenu.

MARJANA *(stopi k vratom in previdno potrka)*: Gospod Andrej!

ANDREJ *(od znotraj)*: Kaj je?

MARJANA: Gospod župnik, vaš stric, so prišli.

DAGARIN *(sedeč v naslanjaču in strmeč nekam v strop)*: Pojdi zdaj in poskrbi za tiste ljudi.

MARJANA *(strahoma pogledujoč zdaj v župnika, zdaj v vrata)*: Cemu so prišli z njimi?

DAGARIN: Taki časi so pač...

(Marjana odide.)

ANDREJ *(visok, krepak plavolasec, blizu tridesetih let, se prikaže med vrati tak, kakor je vstal iz postelje, nekaj trenutkov gleda proti Dagarinu, ki se ne ozre, nato pa reče odsekano)*: Dober dan.

DAGARIN *(še vedno strmeč v strop)*: Kako da si tu? Je šola zaprta?

ANDREJ *(še vedno pri vratih)*: Ne.

DAGARIN: Si dobil dopust?

ANDREJ: Ne.

DAGARIN: Kako pa?

ANDREJ: Sam sem si ga vzel.

DAGARIN: Se pravi, da si službo pustil.

ANDREJ: Recimo.

DAGARIN *(ki je znova pobral škatlico, katero je bil poprej odložil na mizo zraven sebe)*: In zakaj?

ANDREJ: Imate tako malo domišljije?

DAGARIN: Si se bal, da bi te prijeli?

ANDREJ: Niti ne.

DAGARIN: Kaj pa?

ANDREJ: Naveličal sem se razlagati svojim kolegom, kaj mislim o večnem Rimu.

DAGARIN (*znova potrese s škatlico*): Si zmožen govoriti mirno z menoj?

ANDREJ: O čem?

DAGARIN: Bog pomagaj, o čem! Mislim, da se imava marsikaj pogovoriti...

ANDREJ: Bolje, da ne začneva, stric... In sploh se vam čudim, da se mi po vsem tem še upate — da ne rečem drznete — pogledati v obraz!

DAGARIN (*vstane s težavo iz naslanjača*): In jaz se čudim tebi... ampak, Andrej, stvar ni tako preprosta, ni tako preprosta, kakor si mogoče misliš ti. Odkar sem zvedel, kaj si storil, nisem več mirno zatisnil očesa.

ANDREJ: Tudi jaz ne, odkar sem zvedel, kaj ste storili vi.

DAGARIN: In kaj sem storil takega, Andrej?

ANDREJ (*jezno*): Stric, prosim vas, ne norčujte se z menoj!

DAGARIN: Je skrb zate norčevanje?

ANDREJ: Hvala lepa, stric, za takšno skrb! (*Stopi po sobi z rokami v žepih in mimogrede sune z nogo ob stol.*)

DAGARIN: Ko bi bil odgovoril na moje pismo...

ANDREJ (*se sunkovito obrne proti njemu*): Na vaše pismo? Na taka pisma je edino primeren odgovor — molk.

DAGARIN: Potem pripiši stvar sam sebi, Andrej.

ANDREJ (*besen, vendar se obvlada*): Sam sebi? Zanimivo.

DAGARIN: Bog ve, da si mi bil takrat odločno rekel: Ne! bi do vsega tega ne prišlo.

ANDREJ: Zanimivo, zanimivo.

DAGARIN: Sam Bog mi je priča, da ne... čeravno sem si iz vsega srca želel — to ti odkrito priznam — da ne bi odklonil, ker so se ti s tistim posvetilom odpirali lepi obeti, katerih ti v pismu, ker je bila stvar še v zraku, nisem hotel omenjati.

ANDREJ (*ves čas do skrajnosti napet*): Kakšni obeti?

DAGARIN: Vojna je, Andrej.

ANDREJ: To sem že opazil.

DAGARIN: In sicer takšna, kakršne pri nas še ni bilo.

ANDREJ: Deloma tudi po vaši zaslugi. Kar poslušajte. (*S trga je slišati korakanje in pesem: »Regiment po cesti gre.«*) To so vaši vojščaki. Dobro ste jih že zdresirali.

DAGARIN (*vzdahne*): Jaz jih nisem... Vendar pustiva to. Kaj sem ti že hotel reči? No, torej, namignili so mi, da bi ti tisto posvetilo utegnilo odpreti vrata tja dol v Italijo... To ne bi bilo tako napak... Če si v škornju, te škorenj ne more pohoditi... In Italija je tak ško-

renj... Razen tega pa bi se lahko tam doli izpopolnil pri velikih mojstrih kompozicije. Pomisli, kakšna prihodnost!

ANDREJ (*ironično*): In za kako neznatno ceno — za majhen poklon velikemu škornju bi bil dobil ves ta veliki škorenj v poklon. In zdaj je vse to splavalo po vodi.

DAGARIN (*ki ve, da se Andrej norčuje, pa noče tega vzeti na znanje*): Mogoče še ni.

ANDREJ (*se ozre vanj bolj začudeno kot radovedno*): Ne?

DAGARIN: Ne. Ravno zaradi tega sem tudi prišel. Torej, Andrej, dragi moj, poslušaj me.

ANDREJ (*prižigaje cigareto z ogorkom, ki ga je vzel iz peči*): Poslušam.

DAGARIN (*začne znova pozvanjati s škatlico*): Ko je Visoki komisar dobil tvoje pismo — Bog ti ga odpusti, jaz ti ga nikoli ne bom — je malone iz kože skočil. Takšnih besed na račun našega hribovskega, zabitega, divjaškega, nekulturnega ljudstva iz ust Njegove Ekscelence dotlej menda še niso slišali. Preklical je celo vrsto koncesij, ki jih je prej že potrdil — iz samega veselja nad tvojim posvetilom, ja, Andrej, nad tvojim posvetilom. Naši voditelji so si le s težavo izmoledovali avdienco pri njem, no, ko pa so prišli, jim je zabrusil pod noge kip, ki mu ga je bil podaril eden naših umetnjakov, češ da od takih barbarov ne mara nobenih darov. In ko se kip ni hotel razleteti, je začel z nogo suvati vanj, tako da si jo je bojda izpahnil. Ampak naši možje, ki vejo, kako se taki reči streže, so ga nazadnje le potroštali in potolažili.

ANDREJ (*ki je vse to poslušal z rokami v žepu in z ironično zvedavostjo na obrazu*): Res? Kako?

DAGARIN (*znova vstane in stopi proti njemu — očitno je, da prihaja zdaj najtežji del njegove naloge, ki se ga hoče čimprej znebiti*): Izjavili so mu — no, in jaz bi rekel, da se niti niso dosti zmotili, saj si tega drugače ne morem obrazložiti — da si pač tisto napisal na pritisk rdečih teroristov.

ANDREJ (*zaprepaščeno*): To so izjavili?

DAGARIN: Ja, to.

ANDREJ: Glejte, glejte... In zdaj?

DAGARIN: Zdaj je na tebi, da to njihovo — kako bi rekel — izjavo potrdiš.

(*Sledi nekaj trenutkov napete tišine, ko strmita drug drugemu v oči.*)

ANDREJ (*ko si opomore od osuplosti, tiše kakor prej, kakor da govori o kaki nespodobni stvari, katere se sramuje tudi sam*): Torej zato ste prišli.

DAGARIN: Zato.

ANDREJ (*nenadoma bruhne v krčevit krohot, ki ga dalj časa zviija in lomí; potem, ko si spet opomore*): In kaj če ne ustrežem želji teh vaših mož?

DAGARIN: Bojim se, da ne bi bilo dobro zate. Andrej, z menoj je prišla njihova patrôla, ki ima navodila, za katera niti jaz ne vem, kakšna so...

ANDREJ (*ki je obstal pri klavirju, mehanično udari po klaviaturi*): Veste, kaj je to?

DAGARIN: Ne.

ANDREJ: Ne? To je vendar »Roma aeterna«. Prej se je imenovala »Simfonija v enem stavku«. V resnici pa je to slovo od mladosti. Moje. Pisal sem jo, ko je mama umirala. In končal tri leta po njeni smrti... To je moj prvi spomin. Slišite? Potok. Perilnik. Ploskanje mokrih rjuh, ki jih je prala vsak ponedeljek... vsak ponedeljek... skozi sedemnajst let... jih slišite teh sedemnajst let? (*Igra.*)... prala za štacunarje in oštirje... pa tudi za vas... in razobešala tam doli za britofom... jaz pa sem čepel pod njimi in sanjal, da so to jadra pravljíčnih ladij... jih slišite, stric, kako režejo valove?... Vaš Visoki komisar, ta pa je mislil, da je to flotilja, in plove osvajat Kartagino. Ali pa Etiopijo... Ha. In to... veste, kaj je to? (*Motiv se spremeni v nekaj težkega.*) To ste vi... ne zdaj... takrat, ko ste prišli k nama tja za britof in jo ošteli z vlačugo in tole je... to je... tista budilka, katero ste ji dali, češ da jo bo budila zjutraj namesto moža... In potem jo je res budila... celih sedemnajst let... namesto moža... Jih slišite, teh sedemnajst let?... (*Igra. Zunaj, še od daleč, se oglasi godba na pihala, ki pa je Andrej, ves zamaknjen v igranje, še ne sliši.*) In to... to je spomin na njeno prvo solzo... in to je njena zadnja solza, ki ni kanila nikamor... ta je ostala v nji kakor strup... od njega je umrla... (*Igra.*) In to je mir... mir, ko premagaš življenje v imenu smrti in smrt v imenu življenja... In to... to... (*Plane pokonci.*) To je vaša plehmuzika!

(*Godba na pihala je namreč prišla na trg. Njen hrup je preglušil Andreja, preden je odigral svoj motiv do konca.*)

(*Andrej se znova obrne k stricu.*) In zdaj mi povejte, kdo vam je dal pravico vzeti to mojo simfonijo in jo v mojem imenu položiti pred noge Visokemu komisarju, ki je tu samo zato, da spravi to peščico Slovencev, kar jih je še ostalo, ob zemljó in v zemljó?

DAGARIN: Ampak Andrej, prosim te... saj veš sam...

ANDREJ (*ob vzklikanju od zunaj*): Mislim, da velja to vam. Imenitno. (*Odpre okno in zakliče.*) Gospod župnik pridejo koj. (*Se obrne k*

stricu, ki se onemogel oprime stola in sede.) Prosim. Kaj je? Se jim ne mislite zahvaliti?

DAGARIN: Ne.

ANDREJ: Ne?

DAGARIN: Reci jim, da ne morem. Srce.

ANDREJ (*skozi okno*): Brez zamere, rojaki. Gospod župnik ne morejo, ker jih srce boli. (*Stricu.*) Naj zaprem?

DAGARIN: Zapri.

ANDREJ: Kaj je? Vam je slabo?

DAGARIN (*težko diha*): Slabo.

ANDREJ (*ki ne bi bil rad več ironičen, pa je le*): Vam je moja muzika tako slabo dela? Boste vode?

DAGARIN: Ne. Hvala. Mislim, da nekdo trka.

GNIDOVEC (*v uniformi vojnega kurata MVAC, ki je medtem odprl vrata, podjeten, dobro hranjen, fanatičen mož, okoli tridesetih let*): Jaz sem, jaz, gospod župnik. (*Stopi k njemu in mu seže v roko.*) Kakšna sreča, da ste spet tu. Tudi naši fantje bi vas radi videli po tolikem času. Ali res ne bi mogli stopiti k oknu in jim povedati par besed?

DAGARIN (*ki mu je medlo vrnil pozdrav*): Žal ne. Ni mi dobro.

GNIDOVEC: Škoda. Pa jih vsaj pogledjte, da boste videli, kaj smo napravili iz njih.

DAGARIN (*ki je medtem vstal in stopil k oknu*): Vidim, vidim...

GNIDOVEC: Kakšna disciplina, a? Lahki se lahko skrijejo pred nami. Vsa sreča, da imamo med sabo tudi nekaj izkušenih veteranov. Tistih iz Štajerskega bataljona, ki so nosili partizanske kape in z njimi upihnil marsikatero luč življenja, ki ga je rdeča zvezda izmamila v njih bližino...

DAGARIN: Kajpak, kajpak...

GNIDOVEC: Res, vsa sreča, da jih imamo. Pa smo se tudi morali gnati zanje. Nam jih niso hoteli odstopiti, češ da jih potrebujejo drugod. Jaz pa sem pribijal, da morajo biti tu. Tu, kjer smo najbolj eksponirani, kjer še zmerom strašijo komunisti, pa ne v majhnih trumah. — Zadnjič so napadli Ajdovec. Saj ste gotovo slišali o tem?

DAGARIN (*je medtem spet odšel od okna; medtem ko zunaj pojo njemu v počastitev*): Slišal, slišal...

ORGANIST (*ki se je, očitno vinjen, prizibal za kaplanom*): Jaz pa ne maram slišati ničesar... ničesar, razen... ničesar... Recite mi: Dober dan, Fonza, ali pa se obesim tam za svojimi orglami (*počaka, nato pa doda*) kakšnemu sopranu za vrat...

DAGARIN (*ga utrujeno pogleda*): No, Bog daj, Fonza, Bog daj. Kako se imaš?

ORGANIST: Saj se nimam, temveč me imajo. Ampak mene ima, da me ne bi imeli. Capite, signor? Non? Eppur si muove.

GNIDOVEC (*ga potisne skozi vrata*): Res, a žal bolj s težavo. Pije... sicer pa ni nevaren...

ORGANIST (*znova pomoli glavo skoz vrata in se ozre proti Andreju, ki je ves čas stal v kotu in jih gledal*): Oprostite, gospod Andrej, da sem vam bil gratuliral. Če se vse natanko premisli, res ni bilo za kaj. Evviva aeterna! (*Odide.*)

ANDREJ: Evviva! (*Popade note s klavirja in odvihra v svojo sobo.*)

GNIDOVEC: Nisem ga videl. Pravzaprav bi mu bil moral tudi jaz častitati. To ni majhna stvar. Tak uspeh. In slava, slava! (*Ko mu Dagarin nič ne odgovori.*) Tra... ta... ta... Jih slišite? Nič več po gasilsko. Pravi vojaški takt. In duh. Pa nam je tudi potreben, kajti, gospod župnik, bojim se, da nas čakajo še hudi časi. Hudi časi.

DAGARIN: So že tu. Se vam ne zdi?

GNIDOVEC: Gotovo, gotovo. Ja, kaj sem vam že hotel reči. Jutri popoldne imamo žegnanje naše zastave. Vsi si želimo, da bi to opravili vi. Upam, da boste že toliko pri močeh.

DAGARIN: Še kaj?

GNIDOVEC (*užaljen, ko vidi, da je že v nadlego*): Nič več, nič več, gospod župnik. Ne, ne bom več motil. Zbogom. (*Odide.*)

(V sobo ne seji več sonce. Mračni se. Dagarin sedi v naslanjaču, strmeč nekam predse. Hrup in muzika pod oknom sta se oddaljila in utihnili. Dagarin počasi vstane in se prime za srce. Težko dihajoč vzame škatlico iz telovnika in jo odpre. Pri tem se mu izmuzne iz rok. Tablete se razsujejo po tleh. Dagarin se skloni, vendar pri tem ga zvije krč, tako da se mora spet zravnavati.)

ANDREJ (*med vrati, s plaščem na sebi; ko zagleda strica, ki se prijema za srce*): Kaj je, stric?

DAGARIN: Nič, nič. Bal sem se, da bo spet napad, pa ni. Samo majhna slabost. Daj mi sem... da sedem. (*Ko Andrej, ki je ves besen na strica, pa vendarle ne more odkloniti pomoči bolniku, porine naslanjač proti njemu.*) Ne. Ta je prenizek. Težko sedam in vstajam. Rajši stol. Tako. Zdaj je bolje. (*Pokaže z glavo po tleh.*) Poberi in mi daj eno.

ANDREJ (*mu molče ustreže*): Še vode?

DAGARIN: Ni treba. Ta je za pod jezik. (*Se ozre v Andreja, nekaj trenutkov molči, potem, gledajoč Andrejevo suknjo*): Kam greš?

ANDREJ: Ven. Na zrak.

DAGARIN: Andrej, nisva se še pogovorila do kraja.

ANDREJ: Mislite si, da sva se.

DAGARIN: Ves čas imam občutek, da me nečesa dolžiš... Kakor da sem storil nekaj nedovoljenega.

ANDREJ (*osuplo*): Kako? Mar niste?

DAGARIN: Sporočil sem ti pač njihovo željo... pripomnil pa sem, da se odloči po svoji pameti in vesti.

ANDREJ: Stric, ali se vam meša?

DAGARIN: Meša? Zakaj? Ko nisem dobil tvojega odgovora do določenega datuma... bil sem v bolnici, bolan... kakor veš... sem jim pač povedal, da se strinjaš.

ANDREJ (*ki se ne more več zadrževati, ves iz sebe*): In kako ste jim mogli to povedati, če niste dobili mojega odgovora? A, kako?! Na dan z besedo!

DAGARIN (*resnično začuden nad njim*): Kako! Saj sem ti vendar pisal...

ANDREJ (*še vedno ves divji*): Kaj ste mi pisali?

DAGARIN (*še bolj začuden*): Bog pomagaj, pisal sem ti, da mi odgovori, če pa ne dobim, do ne vem katerega že, tvojega odgovora, bom pač vedel, da se strinjaš s posvetilom. In ko odgovora ni bilo —

ANDREJ (*onemi*): Vi ste mi pisali to?

DAGARIN: Jaz. Kaj me tako gledaš?

ANDREJ (*zelo prizadet*): To je laž! Stric, to je laž! Tega mi niste nikoli pisali!

DAGARIN: Sicer pa se lahko prepričaš sam, če še imaš pismo.

ANDREJ (*odvihra v svojo sobo*): Brez skrbi! Imam ga, imam. Ko sem odhajal iz Novega mesta, sem ga pobral iz kota, kjer je ležal, in ga z drugo ropotijo vred vrgel v kovček... za spomin! (*Pri vratih se ozre nazaj.*) Kot dokument sramote! Zgodovinske sramote, stric! (*Andrej odhiti v sobo.*)

(*Zunaj odmevi daljnih eksplozij. Že vinjeni belogardisti pojo.*

Od daleč godba na pihala.)

ANDREJ (*se vrne z zmečkanim pismom v roki, ves spremenjen in bled*): Res je... Res... Nisem vedel...

DAGARIN: No, in zdaj, ko veš...

ANDREJ (*vzkipi*): Pustite me! Pustite! (*Pobere klobuk na kredenci in odvihra proti vratom.*) Stran od tod.

DAGARIN: Kam, Andrej? (*Skuša vstati.*) Pa menda ne na Hudi Javor?

ANDREJ: Ne vem. Mogoče še kam dlje! (*Odhiti.*)

DAGARIN: Andrej... Slišiš!... (*Vendar Andreja medtem že ni. Dagarin se oprime z levico ob sedež, z desnico za hrbet stola, s težavo ostane in pohiti za njim, kolikor pač more.*) Andrej, Andrej! (*Ko vidi, da kliče zastoj, se počasi vrne, zapre vrata za seboj in obstoji sredi sobe.*) (*Iz daljave zamolkli odmevi eksplozij. Godba na pihala se vrača, igraje nekakšen marš, še iz avstrijskih časov. Ko godba utihne, se sliši, kako primaršira čez trg četa MVAC. Kriki poveljnika. Nato odgovor moštva, nakar četa MVAC odkoraka naprej.*)

MARJANA (*pride z velikim pladnjem, na katerem nosi južino*): Nabrala sem motovilca, kar čednega sem dobila. Taka mila zima. (*Medtem ko pogrinja mizo*): Kaplan pa ni zadovoljen z njo. Pravi, naj bi bila huda, da bi oni tam v hosti pokrepali. Tako je rekel. Jaz pa si mislim, človek je le človek. Ja, naš kaplan, to sem hotela reči, je tak, da ga ni več prepoznati. Zadnjič so naši pripeljali sem gor Dolinarjevega Janeza. Ne vem, kaj je zagrešil, ampak tam v zakristiji so ga tako nečloveško pretepli, da se Bog usmili... Potem so ga pa — saj si lahko mislite, kaj... Kaplan je bil ves čas zraven. Ko je prišla Janezova sestra in kaplana vprašala, kako da je pustil, da so ga nezavestnega ubili, pa ji je rekel: »Ali bi bilo kaj boljše zanj, če bi počakali, da se prebudi?« (*Pogleda po mizi, da se prepriča, ali je vse v redu.*) Ali naj zdaj pridejo?

DAGARIN: Kje so?

MARJANA: Tisti suhi, ki tako grdo gleda, nekaj piše. Eden igra na kitaro, eden pa, Bog pomagaj, pištolo čisti. Kar strese me, če jih pogledam. Le zakaj so prišli z njimi?

DAGARIN: Pokliči jih k južini.

MARJANA: Saj sem jih že. No, so že tu.

(*Dagarinovi spremljevalci — v škornjih, jahalnih hlačah, sicer pa v civilu — stopijo drug za drugim skoz vrata.*)

MARJANA (*jim pokaže proti mizi*): Prosim, kar po domače.

MOKOREL (*visok moški kakih sedemindvajsetih let, s fiziognomijo, kakršno so imeli najbolj fanatični privrženci klerofašistične »Straže v viharju« med ljubljanskimi študenti pred vojno, gre brez besed proti mizi, sede in šele potem reče*): Kako je? Ste si odpočili?

DAGARIN (*ki je ravno tako sedel k mizi, Marjani*): No, pojdi zdaj. (*Ko Marjana odide*): Jejte, gospodje.

(*Mokorel in njegova dva človeka — ki sta Mokorelu podobna kakor da so si bratje — sežejo po jedi, ne da bi se ozrli v Dagarina, ki ne zavžije ničesar.*)

MOKOREL (*ki to opazi*): Kaj pa vi, župnik, ne boste nič? Jejte, jejte, da boste pri močeh. Mislim, da vam bodo potrebne. — Kdo je tisti človek, ki je odšel prej iz hiše?

DAGARIN (*nekaj časa molči, potem*): Moj nečak.

MOKOREL (*alarmiran odloži vilice in nož*): Vaš nečak? Ni v Novem mestu?

DAGARIN: Ne, tu je.

MOKOREL: Kam je šel?

DAGARIN: Ne vem. Mogoče v krčmo.

MOKOREL: V krčmo?

DAGARIN: Mogoče.

MOKOREL (*vzame znova vilice in nož in nabode kos gnjati*): Sta že govorila?

DAGARIN: Sva, vendar prosim vas, gospod Mokorel, bodite za spoznanje manj osorni, sicer vam ne bom odgovarjal. Ne pozabite, da sedi pred vami služabnik Gospodov.

MOKOREL (*se spogleda s svojima človekoma, nakar reče s kislim obrazom, vendar prijazneje*): Oprostite, nisem vas hotel žaliti. Prosim pa vas, da tudi vi ne pozabite, kakšna so moja pooblastila. Torej, kaj je rekel? (*Ko Dagarin ne odgovori*.) Zakaj molčite? Kaj pomeni vaš molk? Je odklonil?

DAGARIN (*se v strahu za Andreja izmakne*): Ne vem... ni še, ampak...

MOKOREL: To se pravi, da je odklonil. (*Pomigne svojima človekoma, ki takoj vstaneta*.) Poglejta v krčmo. Če ga ni tam, poizvejta, kje je in ga pripeljita sem. (*Spremljevalca odideta. Mokorel se obrne k župniku, nekoliko vljudneje*.) Ste mu povedali, da je od tega, ali podpiše izjavo ali ne, odvisnih deset življenj?

DAGARIN: Ne.

MOKOREL (*srdito*): In zakaj ne?

DAGARIN: Zato, ker to ni res.

MOKOREL (*ga od strani posmehljivo ošine, brisaje usta s servieto*): Kako da ste postali kar na mah tako resnicoljubni?

DAGARIN: Mogoče zato, ker vidim, kakšen obraz ima laž.

MOKOREL (*odloži servieto na mizo in se obrne naravnost vanj*): In kakšen obraz ima po vašem cenjenem mnenju?

DAGARIN (*poišče v žepu telovnika srebrno obrobjeno zrcalce, puhne vanj, ga obriše in mu ga potisne čez mizo*): Pogledjte sami.

MOKOREL (*ironično sprejemajoč igro, vzame zrcalce in se pogleda vanj*): To ni obraz laži, pač pa obraz resnice, ki se poslužuje laži v boju

za svojo zmago. Se vam ne zdi, da vsaj od daleč spominja na velikega Španca?

DAGARIN: Ignacij Loyolski je pridobil z milino.

MOKOREL: In zvitostjo.

DAGARIN: Ali ne bi rajši jedli? Slanina ni slaba.

MOKOREL (*nejevoljno vstane*): To je tipično za vas...

DAGARIN: Hm?

MOKOREL: Za vas in za večino naših podeželskih fajmoštrov. Kadar koli sem poskušal načeti kakšno globlje vprašanje, od katerega je odvisna eksistenca Cerkve, še vselej je vsak od vas samo globoko vzdihnil in potisnil predme globok krožnik. Ampak zapomnite si, gospod Dagarin, jaz pripadam generaciji, ki ima o takih globokih vzdihljajih in globokih krožnikih precej drugačno mnenje kot vi. (*Stopi za Dagarinom, ki je vznemirjen vstal.*) Mi smo Straža v viharju, ki ogroža Cerkev, pa tudi tisto, kar stoji zraven cerkve — vaše farovže, in če že hočete, da povem do kraja, tudi vaše kevdre, vinograde, štale, goske, pure in pujske. Vsaj na to pomislite, če že ne morete na tisto, na kar misli Straža v viharju, ko vas varuje.

DAGARIN (*obladujoč sveto jezo le iz strahu za Andreja*): Varuje?

MOKOREL: Kdo pa, če ne mi? Da ni nas, bi vas ti ofovci, ki so manj ofaknjeni kakor vi, že zdavnaj pokončali z vašimi pujski vred.

DAGARIN (*začne znova pozvanjati s svojo škatlico*): In zakaj... zakaj nas varujete, če smo takšni, kot pravite vi?

MOKOREL: Zato, ker ste vendarle stebri Cerkve. Res je, malce votli in majavi, stebri pa vendarle. In... (*stopi k njemu ter mu pokroviteljsko položi roko na ramo*) in, ker vas imamo vsemu navkljub vendarle radi. Saj ni vse tako, kakor sem rekel. Resnica je, da je večina duhovnih gospodov na naši strani, ampak kar pogrešamo mi mladi, je aktivnost, dinamičnost, iniciativnost. In te je premalo ali pa je sploh ni. No, in zdaj mi povejte, kam je šel vaš nečak?

DAGARIN (*se ozre vanj*): In vi mi povejte, kaj mislite storiti z njim.

MOKOREL: Če podpiše, pojde komponist »Večnega Rima« v večni Rim, če ne pa —

DAGARIN: Kam?

MOKOREL: V večnost.

DAGARIN: Hvala, da ste mi to tako odkritosrčno povedali.

MOKOREL (*ironično, z rahlo primesjo pretnje*): In vi mi odkritosrčno povejte, kam je šel.

DAGARIN: Ne vem. (*Stopi k oknu in pogleda skozenj.*)

MOKOREL: Slišal sem (*gre za njim*), da ste na nezakonskega otroka svoje sestre zelo navezani. Baje ste se zanj, da bi mogel dokončati svoje študije na Dunaju, Pragi in ne vem kje še vse, tako temeljito zadolžili pri nekem svobodomiselnem štacunarju, da je zaradi vaše odvisnosti od njega trpela vsa naša stvar v fari... (*Mokorelu, ki je medtem stopil od okna po sobi, obvise oči na klavirju.*) Lep klavir. (*Gre k njemu.*) Bösendorfer sicer ni, vseeno pa dobra marka. (*Udari nekajkrat po tipkah.*) Izreden glas. Vendar kolikokrat ste vi zaradi tegale tu na leci utihnili, ko bi morali spregovoriti? (*Spet udari po klaviaturi.*)

(*Mokorelova spremljevalca se vrneti.*)

Ga nista našla?

PRVI: Ne.

MOKOREL (*se obrne k Dagarinu*): In zdaj, gospod župnik, šalo na stran. Povejte, kje je?

DAGARIN: Prosim vas, ne mučite me... Jaz ne vem, kam je šel. (*Oprijemajoč se okenskega okvira*). Več, kakor sem storil, nisem mogel storiti... in tudi ne morem...

MOKOREL: Lahko. Pomagajte nam, da poskusimo, kaj moremo storiti mi.

DAGARIN: S čim?

MOKOREL: S tem, da nam poveste, kam je šel.

DAGARIN: Ne vem.

MOKOREL: (*ga prime z dvema prstoma za ovratnik suknjiča in ga obrne k sebi*): Gospod župnik!

ORGANIST (*ki ravno takrat stopi skozi vrata, ne da bi potrkal, še nekoliko bolj vinjen, kakor je bil*): Slišal sem, da nekakšna bitja v človeški podobi iščejo vašega nečaka, gospod župnik. Ker sklepa... se pravi... sklepam, da mu prinašajo veličastno nagrado za njegovo veličastno simfonijo veličastnemu Rimu, vam moram povedati, ako ste tista bitja iz Ljubljane vi, da nocoj ne bo nič, če se ne potrudite pol drugo uro hoda od tod.

MOKOREL (*dobrodušno, kot da gre za nedolžno stvar*): Kam?

ORGANIST: Na Hudi Javor.

MOKOREL: Na Hudi Javor?

ORGANIST: Na Hudi Javor. Ampak tam okoli hodijo človeška bitja, s katerimi je bolje, da se takšna bitja, kakor ste vi, ne srečajo preveč od blizu...

MOKOREL: In kaj dela tam na Hudem Javoru?

ORGANIST: Stopite tja, pa boste videli.

MOKOREL (*polglasno, da ga organist ne bi čul*): Lahko noč, gospod župnik. Lahko greste spat. Vas najbrže ne bomo več potrebovali.

KAJETAN (*Mokorelov spremljevalec*): Pač pa nam bi bilo dobrodošla steklenica vašega vina.

MOKOREL: Če bo zjutraj prazna, pomeni, da smo dobro opravili. (*Pomigne spremljevalcema, kazaje na organista.*)

ORGANIST (*ki ga ona dva vljudno odpeljeta proti vratom*): Kam pa, kam?

MOKOREL: Ne smete več motiti gospoda župnika. Truden je.

(*Odidejo.*)

DAGARIN (*strmeč za njimi*): Res, truden sem. (*Se opoteče po sobi in zruši na klečalnik pred razpelom.*) Gospod, odpusti nam, saj ne vemo, kaj delamo.

ZAVESA

DRUGO DEJANJE

Dnevna soba, zasilno preurejena v ordinacijsko sobo. Nekaj instrumentov. Majhna stalaža z lekarno, knjižnica, v kotu precej udobna zofa, na mizi vaza z vresjem in petrolejka, ki medlo brli. Spredaj na desni lončena peč Okolijskih osmih zvečer.

DR. KAMIN (*prileten gospod, zavaljen v život, vendar izrazito rezanega obraza, ki je doslej sedel za mizo in nekaj bral, vstane in s palico nekajkrat udari po nogi, obdani z mavcem*): Res, imenitna stvar, dr. Kamin. Pustili smo bolnišnico in se dali upokojiti, da bi tu v tem zatišju uživali mir. In zdaj: bum, bum. Še dobro, da ljudje ne vedo, kje sem tole izkupil. Sicer pa vrag vedi, če res ne vedo. Kaj misliš, Jasna? (*Ko mu njegova hčerka, ki leži na zofi, samo nekaj nejasnega odmrmra, zarobanti.*) No, ali vedo ali ne?

JASNA (*trudno*): Kaj?

DR. KAMIN: Če vedo!

JASNA (*se na pol obrne proti njemu — zdaj šele opazimo, da je to zelo čedno dekle nekaj nad dvajset let*): Kaj?

DR. KAMIN: Ti sploh ne veš, o čem govorim.

JASNA (*vzdahne*): Vem, vem, očka. Pa saj je vseeno, ali vedo ali ne. Tu je zdaj osvobojeno ozemlje.

DR. KAMIN: Osvobojeno ozemlje! Hvala lepa za takšno osvobojeno ozemlje, kjer greš k pacientu, pa dobiš mimogrede strel v nogo. (*Se ozre proti hčerki.*) Sicer pa me ti sploh ne poslušaj. Jaz pa sem te, o seveda, jaz pa sem te. Še zdaj te imam na sumu, da si me pregovorila, naj grem v pokoj in me zvlekla sem v to zatišje (*v daljavi odmevi eksplo-*

zij) — lepo zatišje, kaj? — samo zato... Strela, o čem sem že govoril? (*Jasni, kot da je ona kriva, da je pozabil:*) Slišiš, o čem sem govoril?

JASNA (*spet vzdahne*): Ne vem.

DR. KAMIN: No, res lepa svoboda, tu na tem vašem osvobojenem ozemlju, da človek sredi stavka obstane in ne ve več, o čem je govoril. Ne on ne tisti, ki ga posluša. Sicer me pa ti sploh ne poslušaj. Jaz pa sem te... o, sem te, sem... No, zdaj vem. Priznaj, da si me zvelkla sem samo zaradi njih.

JASNA: Koga?

DR. KAMIN (*ko se oglasi ropot v veži*): Slišiš, so že spet tu. Vendar če so spet prišli v uniformah, jih zapodim. (*Odštorklja proti vratom in pogleda ven, potem proti Jasni:*) Seveda, v uniformah so! Če pojde tako naprej, si boste morali kmalu poiskati drugega kirurga, ker bodo meni amputirali glavo. In to brez narkoze. Brez narkoze.

PARTIZAN (*ki je medtem vstopil in slišal zadnje besede*): Nič hudega, tovariš doktor... tudi tako bo šlo.

DR. KAMIN (*nagne glavo po strani kar se da srdito, čeprav mu gre spričo nesporazuma na smeh*): Misliš, da bo šlo?

PARTIZAN: Bo, bo, samo prosim vas, pojte z nami. Dva sta jo skupila. Pošteno sta jo skupila.

DR. KAMIN: Tudi jaz sem jo. Vidiš? Kako naj grem z vami tak? Fractura tibiae dextrae. Complicata.

PARTIZAN: Saj imamo nosila s seboj. Nesli vas bomo.

DR. KAMIN: Nesli? Mene? Smešno. Veste, koliko kil imam?

PARTIZAN: Saj smo štirje, tovariš doktor, sami krepki pobje.

DR. KAMIN (*vzdahne in stopi k svoji torbi, rekoč*): Naj bo. Grem, ker me veže zdravniška prisega.

JASNA (*ki je vstala, da bi mu pomagala*): Samo zato?

DR. KAMIN (*medtem ko oblači plašč*): Zakaj pa še, a? (*Se obrne k Jasni. Mrkobni obraz, pod katerega skriva svojo dobrodušnost, se mu zjasni.*) Vrag poberi... Še malo, pa sam ne bom več vedel, zakaj... No, pojmo. (*Partizana odideta, dr. Kamin pa se še enkrat obrne k Jasni — dosti mehkeje.*) Kaj sem že hotel... Zakaj si tako slabe volje?

JASNA: Saj veš sam.

DR. KAMIN: Sta se snoči sprla?

JASNA: Ja... Mislil je, da mu ne verjamem.

DR. KAMIN (*jo gleda nekaj trenutkov*): Pa mu?

JASNA (*ki se že ob sami misli, da mu ne bi verjela, zgrozi*): Seveda mu.

DR. KAMIN: In če bi me oni tam zgoraj vpraševali o njem, kaj naj rečem?

JASNA: Reci jim, da mu jaz verjamem.

DR. KAMIN: Pa bo to dovolj?

JASNA: Dovolj, dokler jim ne dokažem, da sem imela prav, ker sem mu verjela.

DR. KAMIN: In s čim jim boš to dokazala, a?

JASNA: Ne vem.

DR. KAMIN (*resno*): Jasna ...

JASNA: Kaj je, očka?

DR. KAMIN: Ti smem nekaj svetovati?

JASNA: Prosim.

DR. KAMIN: Ne shajaj se več z njim, vsaj tu ne, če ne pade sum še nate. In potem bomo med dvema ognjema. (*Partizanoma, ki čakata pri vratih, že spet šaljivo osorno:*) No, kje so zdaj ta vaša nosila? Včasih so nosili paciente k zdravniku, zdaj nosijo zdravnika k pacientom. Še en dokaz več, da s to vašo zdravstveno službo nekaj ni v redu. Pa tudi z menoj ne. Vse kaže, da je ta vaša svoboda okužila tudi dr. Kamina. (*Odidejo.*)

(Jasna, ki se ji lice, ko odidejo, še bolj zmračí, si ob cilindru prižge cigareto. Ko potegne vase nekajkrat, slastno in globoko, pogleda na uro, vzame iz kredence radio, priključi baterijo in anteno, ga odpre in poišče postajo. Ravnokar izzveneva znani duet iz »Don Pasquala«. Potem se oglasi napovedovalka.)

NAPOVEDOVALKA: Ob udarcu na gong bo ura osem. (*Gong.*) Ura je bila osem. Oddajali vam bomo simfonijo v enem stavku »Roma aeterna«, ki jo je njen avtor Andrej Brinar, mladi slovenski komponist, posvetil ...

(Jasna se zdrzne in obrne gumb, čeprav je to napoved že pričakovala. Tako mine nekaj časa. V sobi je tišina, tudi zunaj. Samo lajež psov na vasi. Starinska ura se sproži. Bije osem. Jasna se nazadnje le odloči in znova odpre radio. Kmalu se oglasi orkester, ki igra isti motiv, kakor ga je igral Andrej pri stricu Dagarinu. Rjuhe v vetru. Sinjina neba. Bele ladje, ki plujejo kdo ve kam. Svet otroških sanj. Jasna, še vedno vsa vznemirjena, posluša najprej stoječ ob radiu, nato pa leže na zofa in se zastrmi v strop. Vidi se, da jo je muzika, ne glede na okoliščine, vso prevzela. Medtem se odpro vrata. Med njimi obstoji Andrej, tak, kakršen je odšel od strica, le da se mu pozna pot, ki jo ima za seboj. Nekaj trenutkov posluša, nato stopi k radiu in obrne gumb.)

JASNA (*doslej vsa zamaknjena v muziko, se, ko utihne, obrne proti radiu. Tam zagleda Andreja. Ko premaga prvo začudenje, se kar bosa*

požene proti njemu in ga začne dije objemati): Ah, Andrej, Andrej, samo da si spet tu... Samo da si se vrnil... (*Prižema ga k sebi, boža po laseh, licu in ga znova, vsa prekipevajoča od sreče, pozabljaoč na vse drugo, privije k sebi.*)

ANDREJ (*ki je prišel ves mračen, pa sta ga njena velika nežnost in predanost vsaj za nekaj časa potegnili v drug, lepši svet*): Jasna, ti moja dobra deklica. Nisem hotel...

JASNA (*še vedno v njegovem objemu*): Tudi jaz ne. Tekla sem za teboj, veš...

ANDREJ: Vem.

JASNA (*brez očitanja*): Pa se nisi ustavil.

ANDREJ: Ne. In zato mi odpusti.

JASNA: Pa tudi ti mi odpusti... da nisem tekla naprej... da sem omagala... da sem te pustila domov s tisto mislijo v srcu... Ampak Andrej, ah, Andrej, ti si me krivo razumel... jaz ti verjamem... (*Dvigne obraz k njemu — v njenem pogledu se izraz radosti za hip umakne bojazni.*) Mi verjameš, da ti verjamem?

ANDREJ (*ji seže z roko v lase, vendar že spet potrto*): Verjamem.

JASNA: Ampak snoči mi nisi?

ANDREJ: Ne. In zato mi odpusti.

JASNA: In ti meni, ker mi nisi mogel verjeti... In zdaj ne govoriva več o tem... Daj, odloži plašč. Bog pomagaj, kje si snel ta klobuk! Saj ni tvoj.

ANDREJ (*ga pogleda*): Pa menda res ni.

JASNA (*natikajoč klobuk na glavo in poskušajoč napraviti čim bolj smešno grimaso*): Čigav pa je?

ANDREJ: Najbrž stričev.

JASNA: Stričev? (*Odloži klobuk.*) Je stric doma?

ANDREJ (*mračno*): Danes je prišel.

JASNA: Kako to?

ANDREJ: Prišel je pač...

JASNA (*ki jo je novica o stricu vznemirila*): In? (*Vendar ne da bi čakala na odgovor:*) Ne, ne, zdaj ne smeva govoriti o tem, zdaj ne... (*V strahu, da ne bi razbila radosti srečanja, ki ga ni pričakovala.*) Andrej, daj, sedi sèm k meni. (*Jasna, čepeč na zofi, pritisne k sebi njegovo glavo.*) Tako dolgo sem te čakala, ko pa si snoči prišel... Zakaj se ne zlekneš? Daj, gotovo si truden.

ANDREJ (*medtem ko lega*): Sem.

JASNA (*skrbeč zanj kakor za nebogljenega otroka*): Na, še tole pod glavo. Tako. In noge? Gotovo so ti mokre. (*Mu sname čevlje in otipa noge.*) Seveda so. Naš fantek je čofotal po lužah in blatu, in tega

v takihle čevljkah ne bi bil smel ... pa takihle nogavičkah ... (*Medtem ko položi čevlje k peči in primakne k nji stol, kamor dene sušiti nogavice:*) Zdaj pa še ... ne po copatke, pač pa prave očetovske copataste copate, obložene z belim zajčjim kožuščkom ...

ANDREJ (*ko mu Jasna prinese copate*): Kje je oče?

JASNA (*se nasmehne*): Odnegli so ga.

ANDREJ: Odnegli? Kam?

JASNA: Tja gor. Dva ranjenca imajo ... Naj ti pogrejem noge?

ANDREJ (*ki mu njena nežnost prija, malce sramežljivo*): Ne, ne.

JASNA (*stiskajoč njegove bose noge v svojih dlaneh*): Pa ti jih vseeno bom. Zato ker jih imam rada.

ANDREJ: Kako da si poslušala ... tisto ... Po naključju?

JASNA (*še vedno z dlanmi stiskajoč njegova stopala*): Ne ... popoldne so napovedali, da bo na programu ... (*Obupana, ko vidi, kako se je Andreju lice zmračilo.*) Andrej, ne zameri ... ampak jaz sem hotela slišati, veš, Andrej, ne njih, tebe ... tebe ...

ANDREJ (*strmeč nekam mimo nje*): Pa si me slišala?

JASNA (*se vrže k njemu*): Sem, Andrej, sem ... (*Ga boža z dlanmi in očmi.*) Vsega sem te slišala, jaz vsa ... Ne bodi hud ... ampak jaz poslušam tvojo muziko tako ... veš ... v s a ... kakršna sem ob tebi ... kadar sem najbolj ob tebi ... Včasih me je sram, saj vem, da ti nisi mislil tako ... zresnim se, streznim, skušam jo doumeti ... in ker je ne morem, mi postaneš tuj ... tako svečano tuj ... dokler ne obupam nad tem, da bi jo mogla doumeti ... veš, in takrat, ah, saj ne znam povedati ... veš, takrat si spet tu ... in tvoja muzika ni več samo muzika. Tvoja muzika sem jaz sama. Ne, jaz in ti skupaj ... kadar sva najbolj skupaj ... (*Se privije k njemu, ležeč tesno ob njem.*) Kadar ni med nama razen naju dveh ničesar ... niti tega suknjiča ... niti tega suknjiča ... (*Mu odveže kravato, razpne ovratnik in razgrne srajco, gladeč ga po golih prsih.*)

ANDREJ (*ki ostane odsoten in hladn*): Nocoj, ko si poslušala, je bilo med nama še nekaj drugega.

JASNA: Mogoče ... ampak ravno ko se je tisto razblinilo ...

ANDREJ: Kaj se je razblinilo?

JASNA (*plaho*): Tisto od snoči.

ANDREJ (*kar nenadoma plane pokonci*): Ne, tisto se ne razblini nikoli več.

JASNA (*strmeč vsa potrta vanj, ki je obstal sredi sobe*): Andrej!

ANDREJ: Tisto od snoči je tu. V tebi in meni. In med nama dvema.

JASNA (*ostajajoč z zofe — med solzami*): Ni res, Andrej, ni res!

ANDREJ: Je! In vse, kar počneva, je samo obupen poskus, da bi se nocoj tistemu od snoči ognila.

JASNA (*stopi k njemu, ga prime z obema rokama za nadlahti in se zazre navzgor v njegov obraz*): Andrej! Jaz nisem niti za trenutek podvomila o tebi.

ANDREJ: Niti za trenutek?

JASNA: Mogoče... dokler mi nisi pojasnil.

ANDREJ: In če ti nisem pojasnil vsega?

Jasna (*izpusti njegove nadlahti*): Česa, Andrej?

ANDREJ (*potegne iz žepa zmečkano pismo in ji ga, malo ne naslanjajoč se sam nad svojo bolečino, izroči*): Na, beri. Tole tu.

JASNA (*obotavljajoč se vzame pismo in se strahoma zazre vanj*): Kaj je to, Andrej?

ANDREJ: Beri.

JASNA (*odvije sten petrolejke kakor nekdo, ki se pripravlja na nekaj usodnega, in začne brati. Čez nekaj časa*): To že vem.

ANDREJ: Preberi do konca...

JASNA (*prebere, potem čisto tiho, kot da se boji lastnega glasu*): To se pravi... da si... da si molče... privolil...

ANDREJ: Da. (*Ko Jasna, ki se v nji nekaj podira, ničesar ne reče*): Vendar tako, da sam nisem vedel za to.

(*Jasna, ki je ob Andrejevem »da« povsila oči, rahlo dvigne glavo.*)

To pismo sem do konca prebral šele nocoj.

JASNA. Nocoj?

ANDREJ: Da, nocoj, ko sva se s stricem sprla... Takrat, ko sem ga dobil, sem ga iz samega gnusa zmečkal, še preden sem prebral do kraja...

JASNA (*stopi k Andreju, ki je apatično sédel, ter mu od zadaj položi levico na ramo, desnico pa na glavo. Medtem ko se njena dlan počasi spušča po njegovih lasih do vratu*): Ubogi moj Andrej...

ANDREJ: Tako sem kriv, ne da bi bil kriv. Pred seboj. A pred vami?

JASNA: Pred nikomer, Andrej.

ANDREJ: To pismo priča zoper mene.

JASNA: In ker priča po krivem, ga raztrgam.

ANDREJ (*ji ga vzame iz rok*): Misliš, da boš s tem raztrgala tudi mojo krivdo?

JASNA: To ni krivda, to je naključje. Ali, krivda po naključju. (*Sede k njegovim nogam, medtem ko on še vedno resignirano sedi na stolu kraj mize, in ga prime za roko.*) Andrej, prosim te...

ANDREJ: Jasna, misliš, da je bilo hudo narobe?

JASNA: Kaj?

ANDREJ: To, da nisem... da nisem mogel ubiti v sebi te svoje tri simfonije in šel ubijati fašiste? Je bilo tistih par lir, ki sem jih dajal vsak mesec za osvoboditev, premalo?

JASNA (*pomirljivo*): Mogoče, mogoče...

ANDREJ: Ampak, Jasna, jaz si nisem mogel pomagati... Jaz se nisem znal boriti na dveh frontah... Ta moja notranja fronta... ta boj z mojimi muzikalnimi vizijami me je do kraja izčrpal... Vendar eno opravičilo imam... V teh mojih muzikalnih vizijah se oglašajo odmevi tudi z one druge fronte... s tvoje... Da, Jasna, v mojih simfonijah so tudi odmevi vaših bomb in mitraljezov...

JASNA: Vem, Andrej, vem... In zato... ne muči se... vse bo še dobro...

ANDREJ (*malone brezbrizno*): Misliš? Kdaj?

JASNA: Kmalu, Andrej, kmalu. (*Z glavo v njegovem naročju.*) Daj, položi mi roko sem na lice... (*Ko Andrejeva roka le mrtvo visi ob njem, jo vzame in si jo sama položi na lice.*) Tako... Zdaj mi je spet lepo... In tebi? Reci, da je tudi tebi...

ANDREJ (*ji ne odgovori, temveč jo le s konci prstov boža po licu*): Jasna...

JASNA (*miže*): Kaj je, Andrej?

ANDREJ: Veš, zakaj je prišel stric iz Ljubljane za menoj?

JASNA: Ne vem... pa tudi ne maram vedeti... zdaj ne... zdaj zamiživa, Andrej, in odpotujva... (*Miže.*) Kam daleč...

ANDREJ: Recimo v Rim... večni Rim...

JASNA (*ki hoče vsaj nekaj trenutkov sanj*): Ne, rajši v večnost... Najino večnost... Se še spominjaš tistega samotnega kotička tam doli v Kvarnerju... Slane skale, mrmrajoči prod, morje in nebo... Ko sva ležala tam, sem ugibala, kakšno ime naj mu dava, tistemu kotičku... ti pa si se nasmehnil... zamišljeno in hudomušno obenem... in rekel, da naj mu bo ime »Najina večnost«, ker tja ni žive duše... razen naju dveh... in zato, ker je tam vse tako neizpremenljivo, tihotno, svečano... Se še spominjaš?

ANDREJ (*z grenkim nasmehom, božajoč jo po glavi*): Še... in tvoji lasje so bili ravno tako razkuštrani kot zdaj... samo da so bili mokri in slani...

JASNA: Se tudi tega spominjaš?

ANDREJ: Se... njihov okus sem čutil na svojih ustnicah...

JASNA: Res... takrat si jih poljubljal... In zdaj... zakaj jih nočeš več? (*Ko Andrej narahlo poljubi njene lase.*) In potem si se z njimi igral... češ da mi jih boš nakodral... še lepše kot tisti frizer...

ANDREJ: Kateri?

JASNA: Tisti, ki te je malone prepričal, da bo tvoja muzika imela trajnejšo vrednost, če boš imel ti trajne kodre, napravljene pri njem.

ANDREJ (*nenadoma vstane, stopi nekaj korakov po sobi in se obrne proti nji*): Zadnjič sem bil pri njem.

JASNA (*še vedno igrivo — brani se vzeti njegovo ponovno resnobo na znanje*): Res? Te je spet začel pregovarjati?

ANDREJ: Ne. Rekel mi je, da sem dober skladatelj, kar se naslovov tiče, pa da imam bolj nesrečno roko. To mi je rekel in me mirno bril naprej.

JASNA (*osa potrta ne samo zaradi njega, marveč tudi zato, ker jo je iz sanj znova potegnil v resničnost*): Ah... in ti... kaj si mu rekel?

ANDREJ (*še vedno zadržujoč svoj obup, a le s težavo*): Kaj pa naj bi mu bil rekel? Kaj pa naj sploh rečem? Kaj naj storim? Ali naj grem po cestah in začnem kričati: Ljudje božji, tako in tako je s to stvarjo... Bogve, da so bili trenutki, ko sem mislil tudi na to. Veš, zadnjikrat v tisti gostilni, kamor sva včasih zahajala... ko se je neko omizje oziralo vame... takrat me je imelo, da bi skočil pokoncu in zavpil... pa sem pomislil, zakaj bi vpil nad njimi, saj njihov prezir ni nič drugega kakor izraz poštenega patriotskega ogorčenja... treščil kozarec ob tla in odšel. In kaj sem dosegel s tem? Samo potrdil sem jih v njihovem prepričanju. In če sem prav videl, je nekdo pljunil za menoj. Tako je, Jasna. In tudi prijateljev nimam več. Zapustili so me. Nočejo več imeti opravka z menoj... niti toliko ne, da bi jim obrazložil, kako in kaj. Marku sem pisal pismo, pa mi je neodprtega vrnil. Vrnil, pomisli! Marko! Takrat sem se razjokal, potem sem pa klel... Istočasno, ko so me zapustili prijatelji — dosti jih prej tudi nisem imel — pa so začeli laziti okoli mene in za menoj nekakšni sluzasti, ogabni, smrdljivi gobci in se mi prilizovati... Fej. Vse se mi že gnusi. Zato sem pustil vse skupaj in šel. To ni bilo težko... ampak zdaj? Kam zdaj? Nazaj ne morem. Tam me čakajo oni. Tu ne morem ostati, ker me imajo ti za izdajalca —

JASNA (*ki se je medtem oša obupana sesedla na zofa*): Ah, ne govori tako, Andrej, prosim te...

ANDREJ: Nisi brala? (*Ko Jasna ne odgovori*): Jaz sem. Še ko sem bil v Novem mestu, mi je nekdo potisnil pod vrata tisto številko... besedo izdajalec je podčrtal. Dvakrat — z rdečo tinto. Po profesorsko. Se pravi, da je bil moj kolega. In kar je najstrašnejše... začel sem so-

vražiti ljudi... in ker čutim, da to ni prav, iskati vsepovsod opravičilo za svoje sovražstvo... In tudi ko gledam tebe tu, čutim, da sva si nekam bolj tuja...

JASNA (*hudo prizadeta*): Andrej, je to res?

ANDREJ (*stopi k nji in jo privije k sebi*): Ne... ne... ni res... Samo nesrečen sem, in kadar je človek nesrečen, menda ne zna več ljubiti. Mogoče je v tem največja nesreča, ki jo nesreča prinaša s seboj. Ljubezen, ki ve, da nima ničesar več, kar bi lahko dala, je na tem, da se sprevrže v svoje nasprotje.

JASNA: Potem se tvoja ne bo. Preveč bogata je. Tudi v nesreči.

ANDREJ (*ki ga je Jasna potegnila k sebi na zofo, tako da je zdaj on sklonjen nad njo*): In kaj naj ti da?

JASNA: Kos svoje nesreče. Deli jo z menoj, pa bom srečna.

ANDREJ (*se zravna — po nekaj trenutkih — obotavljajoče, a s temno odločnostjo*): Ne, Jasna... Jaz pojdem...

JASNA (*strahoma*): Kam?

ANDREJ: Ne vem.

JASNA (*ga znova potegne k sebi in ga objame*): Ne, ne, Andrej. Ti ostaneš tu... dokler stvari ne pojasnim... dokažem...

ANDREJ (*se ji spet izvije*): Kako? Tako kakor davi, ko ti je zmanjkalo besed in si... ker ti niso hoteli verjeti, vsa solzna zbežala s sestanka?

JASNA: Kdo ti je to povedal?

ANDREJ: Mlinar. Prej sem ga srečal. (*Ko Jasna povese oči, razorožena:*) Rekel je, naj se pazim. (*Zdaj se je nabrala grenkost do vrha tudi v Jasni — brez moči omahne vznak, vse telo ji jame stresati krčeviti jok. Andrej jo rahlo stisne za roko.*) Ne joči, Jasna.

(*Zunaj se, še od daleč oglasi kitara — nekakšna španska serenada.*)

JASNA (*si obriše oči*): Naši so zunaj... (*Vstane.*) Si pustil vrata odprta?

ANDREJ: Serenada? Pa menda ne tebi? Počakaj, da pogledam, kdo je ta muzikant. (*Odide.*)

JASNA (*vstane, spravi radio v kredenco in, popravljajoč si lase, pogleduje proti vratom, ki jih je Andrej za seboj zaprl. Ko se Andrej vrne*): Kdo je?

ANDREJ (*med vrati*): Trije oboroženi ljudje.

JASNA: Kaj bi radi?

ANDREJ: Z menoj hočejo govoriti.

JASNA (*vznemirjena*): S teboj?

ANDREJ (*s čudnim nasmehom*): Z menoj.

MOKOREL (*v črnem dežnem plašču, s partizansko kapo na glavi, ostopi in pozdravi*): Smrt fašizmu! (*Jasni.*) Si ti doktorjeva hčerka?

JASNA (*medtem ko zunaj še vedno nekdo igra na kitaro*): Sem. Kaj želite?

MOKOREL: S temle gospodom (*pokaže na Andreja*) se moramo pogovoriti. Brez prič. Zato, prosim, da naju pustiš sama.

JASNA: Med menoj in njim ni nobenih skrivnosti, zato ni razloga, da bi odšla...

MOKOREL (*pomigne svojemu spremljevalcu in tiho ukaže*): Odpelji jo, Kajetan, in se vrni. Anton naj ostane z njo... najbolje, da jo zabava s kitaro, da nas ne bo slišati... (*Jasni, ki jo Mokorelov spremljevalec oljudno povabi, naj gre z njim:*) Oprosti, tovarišica. Tako je pač...

JASNA (*se še enkrat ozre nazaj*): Andrej... Prosim... Vse se bo uredilo... samo bodi miren.

ANDREJ (*ko se vrata za Jasno zapro, obuvaje si čevlje*): Kaj bi radi od mene?

MOKOREL: Sedite.

ANDREJ (*pobere cigareto z mize, jo prižge ob petrolejki, potegne dim vase in počasi sede*): Prosim.

MOKOREL (*ki ga je ves čas pozorno motril*): Ste vi Andrej Dagarin, oziroma Brinar?

ANDREJ: Sem.

MOKOREL: Imate pri sebi orožje?

ANDREJ: Ne.

MOKOREL (*pomigne Kajetanu, ki se je medtem vrnil, naj Andreju pretiplje obleko*): S čim se preživljate?

ANDREJ: Podučujem glasbo.

MOKOREL: Ste organizirani?

ANDREJ: Sem.

MOKOREL: Od kdaj?

ANDREJ: Že od rojstva.

MOKOREL (*šaljivo*): Kot kaj pa?

ANDREJ (*puhne dim predse*): Kot Slovenec.

MOKOREL: Imenitno. In vaš odnos do okupatorja?

ANDREJ: Vprašajte Visokega komisarja.

MOKOREL: Pa do tega? (*Pokaže na peterokrako zvezdo na svoji kapi.*)

ANDREJ: Zvezde so mi bile že od nekdanj vseč.

MOKOREL: Tudi rdeče?

ANDREJ: Tudi. — In zdaj dovolj te komedije. Vem, kdo ste.

MOKOREL (*presenečen*): Kdo?

ANDREJ: Poznam vas še iz študentovskih let, ko ste se pretepali s komunisti po univerzi. Vaše ime je Mokorel.

MOKOREL (*ki se je spogledal s Kajetanom, se smehljuje prime za pištolo*): Zanimivo. Ste me takoj prepoznali?

ANDREJ: Dovolj zgodaj, da vem, s kom imam opravka. Kdo vam je izdal, da sem tu? Moj stric?

MOKOREL: To ni važno.

ANDREJ: In zdaj povejte, kaj bi radi od mene.

MOKOREL: To vam je povedal že vaš stric. (*Ko hoče Andrej ostati*.) Sedite.

ANDREJ (*spet sede*): Torej, da ne bi po nepotrebnem izgubljali besed: tega, kar hočete od mene, ne dobite.

MOKOREL (*ki mu okoli ustnic zaigra strupeno žalosten nasmeh*): Res ne?

ANDREJ (*zmečka cigareto v pepelniku*): Ne.

MOKOREL: Pod nobenim pogojem?

ANDREJ: Pod nobenim.

MOKOREL: Vas italijansko sonce ne mika?

ANDREJ: Me, vendar tudi naše ni slabo.

MOKOREL (*igraje se s pištolo, ki jo je medtem potegnil*): Dokler ga človek lahko gleda...

ANDREJ: Razumem vas... zelo dobro vas razumem...

MOKOREL (*resno*): Jaz pa vas ne. (*Sede k njemu za mizo in mu ponudi dozo*.) Prosim, gospod Brinar.

ANDREJ (*odkima*): Hvala.

MOKOREL (*skušajoč ubrati čim mirnejši in treznejši ton*): Poslušajte me torej, gospod Brinar. Po vsem tem, kar vemo o vas, bi bilo nesmiselno, če bi vas poskušal pridobiti z argumenti, ki imajo veljavo samo za take ljudi, ki jim ni vseeno, ali bo slovensko katoliško občestvo v tej vojni materialno in duhovno uničeno ali ne. Vam jè — sodeč po tem, kar ste storili.

ANDREJ (*ironično, vendar oprezno*): In kaj sem storil — po vašem?

MOKOREL: Užalili ste najvišjega predstavnika Imperija, ki ima v rokah del naše dežele. In če bo v tem delu naše dežele teklo poslej še več krvi, pade del krivde tudi na vas.

ANDREJ (*vzdigne obrvi*): Name?

MOKOREL: Na vas, ker ste razdražili rimskega leva, ki ga skušamo mi pomiriti.

ANDREJ: Kdo vas je poslal za menoj?

MOKOREL (*patetično*): Slovensko ljudstvo.

ANDREJ: In kdo vam je dal ta revolver, s katerim ste prišli za menoj? (*Pokaže na revolver, ki ga Mokorel položi predse na mizo.*) Tudi slovensko ljudstvo?

MOKOREL (*se zmede*): To se vas ne tiče...

ANDREJ: Kako da ne? Saj mi grozite z njim.

MOKOREL (*ki ga njegovo načelo: potrpežljiva jezuitska zvitost, spričo njegove nasilne narave in brezmejnega fanatizma kaj rado pušča na cedilu, plane na noge*): Res je! Grozim vam... Zelo resno vam grozim!

ANDREJ (*za spoznanje odmakne glavo od cevi revolverja, katerega je Mokorel naperil v njegove prsi*): In to tako od blizu, da vidim celo znamko na vaši pištoli... P. Beretta. Caliber 9. Corto. M^o 1954-Brevetatto... Laška oficirska pištola, če se ne motim...

MOKOREL (*odmakne pištolo*): In zdaj šale na stran.

ANDREJ: Ne šalim se. Nisem vedel, da imam opravka z oficirjem okupacijskih sil...

MOKOREL (*suho*): Jaz nisem oficir okupacijskih sil.

ANDREJ: In kaj ste?

MOKOREL (*spet patetično*): Jaz sem straža v viharju.

ANDREJ: Kolikor vidim, je zunaj mirno vreme. Zimsko nebo z zvezdami. O viharju nobenega sledu...

MOKOREL: Če ga še ne čutite, ga boste kmalu čutili. Ne le v sebi, marveč tudi na sebi. (*Zadovoljen s seboj, zlasti, ker se Kajetan odobravajoče nasmehne*;) Torej, gospod Brinar, povedati vam moram, da smo prišli za vami z zelo nedvoumnimi in preciznimi navodili. In bodite prepričani, da jih bo naš tercet (*pomigne z glavo tja, od koder se je medtem spet oglasila španska serenada, in smehljaje pristavi*;) s kitaro, ki ste ga imeli čast spoznati, v imenu katoliške civilizacije v tej deželi tudi do zadnje pičice disciplinirano izvršil.

ANDREJ (*ironično, ker ne bi rad izdal, da je Mokorelova grožnja napravila nanj močan vtis*): In kakšna so vaša navodila?

MOKOREL (*hladno, skoraj suhoparno*): Ako ne podpišete, kar zahtevamo od vas, vas bomo justificirali.

ANDREJ (*se vgrizne z gornjimi zobmi v spodnjo ustnico in jo nato zamišljeno prižme ob zgornjo*): Se pravi... umorili.

MOKOREL: Pravna stran tega vprašanja je postranska stvar. Važne so praktične posledice. Namreč za vas.

ANDREJ (*ko mine nekaj trenutkov molka*): Ko sem šel nocoj skoz gozd in gledal skoz črne veje gabrov v neskončnost, sem mislil na konec. Slutil sem, da je nekje, vendar da je tako blizu... ne.

MOKOREL: Gospod Brinar —

ANDREJ (*se ozre vanj*): In da ima tako vsakdanji obraz. Bolj ne-
bogljen kot strašen...

MOKOREL (*razdražen spričo Andrejeve ironične superiornosti, ki
jo ohrani tudi v teh trenutkih*): Pustiva moj obraz... Kakršen je, tak
tudi ostane... vaš pa, ako si ne premislite, čez pet minut ne bo več tak,
kakor je.

ANDREJ: In kakšen bo? (*Ne da bi čakal na odgovor.*) Sicer pa je
vseeno... Jaz ga ne bom več videl...

MOKOREL: Hočete reči s tem, da vztrajate pri svojem sklepu?

ANDREJ (*ignorirajoč njegovo vprašanje... kot da govori sam s
seboj*): In tudi tistega teloha ne, ki sem ga utrgal, ko sem stopil iz
gozda... Ne vem, kje je... Hotel sem ga dati svojemu dekletu. Škoda.

MOKOREL (*sarkastično*): Za vaš teloh?

ANDREJ: In da ona ne bo nikoli izvedela zanj... (*Se spet ozre v
Mokorela.*) Kaj še čakate? Pet minut je menda že minilo.

MOKOREL (*stoječ za Andrejem s pištolo naperjeno v njegov
hrbet*): Še ne...

ANDREJ (*se previdno obrne nazaj*): Ne? Jaz pa sem mislil, da je
minila cela večnost... Hvala vam zanjo, Mokorel. (*Zavedajoč se, da s
svojo intimnostjo, polno globoke ironije, Mokorela muči in hromi.*) Prav-
zaprav je čudno to človeško življenje... ta trenutek večnosti in večnost
trenutka... Se vam ne zdi, Mokorel?

MOKOREL (*potisne predenj na mizo pismo in nalibno pero*): Tu
imate tole... in to... in zdaj pišite, kar vam bom narekoval, da vam
ne bo treba meditirati o večnosti...

ANDREJ (*zamišljeno*): Saj res... (*Vzame pero in papir.*)

MOKOREL: Boste pisali?

ANDREJ: Mogoče...

MOKOREL (*se ves presenečen spogleda s Kajetanom*): Torej pi-
šite. (*Stopi po sobi.*) Njegovi Ekscelenci... ime veste... Visokemu ko-
misarju Ljubljanske pokrajine. (*Mokorel se ozre proti Andreju ter na-
daljuje.*) Podpisani najgloblje obžalujem — (*Pride, korakajoč po sobi,
do Andreja in čez njegov hrbet pogleda na papir. Obraz se mu podaljša.
Jezno.*) Kaj je to? Kaj pišete? Note?

ANDREJ (*z mirom človeka, ki je že sklenil svoje račune*): Note. —
To je moj poklic...

MOKOREL (*zgrabi papir in ga zmečka*): Brinar, ne šalite se z
menoj, sicer —

ANDREJ: Škoda. (*Pomigne z glavo proti Mokorelovi roki, ki je
zmečkala njegove note.*) To je bil zelo zanimiv motiv.

MOKOREL (*ga udari po obrazu*): In to je njegov kontrapunkt.

ANDREJ (*medtem ko se z roko pogladi tam, kamor je padel udarec*): Hvala. Skušal si ga bom zapomniti. In uporabiti...

MOKOREL: Bojim se, da ne boste več utegnili.

ANDREJ (*strmeč nekam mimo stvari, ki so okoli njega*): Tako je pač. Človek se rodi in umrje... vmes pa ustvarja ali uničuje... Jaz sem poskušal samo ustvarjati... Mogoče je bila ravno v tem moja zmeta. So časi, ko je treba tudi uničevati (*se spet pomembno ozre v Mokorela*), namreč uničevalce. Jaz sem jih samo preziral. In to je premalo... Se vam ne zdi, da je tako, Mokorel?

MOKOREL: Gotovo. Zato vas mi v tem pogledu ne mislimo posnemati.

ANDREJ: Pripravljen sem. Čemu čakate?

MOKOREL (*vzame iz žepa novo pismo. S tonom, ki poziva k iztreznjenju in grozi obenem*): Gospod Brinar, tu imate še eno pismo... in, prosim vas, glejte, da mi ne date motiva za kak nov kontrapunkt... neprimerno učinkovitejši, kot je bil prejšnji.

ANDREJ (*ki mu Mokorel že preseda*): Rekel sem vam, da ne napišem ničesar, kar ni v skladu z mojo častjo.

MOKOREL: Res ne?

ANDREJ: Ne.

MOKOREL: In če pridem na dan s čim takim, o čemer se vam niti ne sanja? (*Ko vidi, da so te besede napravile vtis na Andreja*:) — Ker vaša fantazija, čeravno je umetniška, in morda ravno zato, ker je umetniška, ne sega tako daleč? (*Vzame presje iz vaze na mizi in se, gledajoč izpod čela proti Andreju, popahlja pod nosom.*) Kaj menite, čemu smo prišli sem v to hišo s temi brezbožnimi znamenji (*pokaže na rdečo zvezdo na kapi, ki jo je bil odložil na mizo*) na svojih krščanskih čelih? (*Se spet popahlja z presjem pod nosom.*) Mislite, da samo iz previdnosti — ali celo iz bojazni? Verjemite mi, da ne. Se vam že svita? Rekel bi, da se vam že...

ANDREJ (*vstane, skušajoč ostati miren*): Tako torej... Zdi se mi, da vas razumem...

MOKOREL: Me veseli.

ANDREJ (*stopi korak proti njemu in obstane*): Umoriti me hočete in zvaliti krivdo na svoje nasprotnike...

MOKOREL: Tako je. Iz vas pa napraviti nekaj, kar vam najbrž ne bo preveč pri srcu: mučenika. Namreč našega... K sreči ste bili do nedavna apolitičen človek... In razen tega imamo v svojih rokah kar dve vaši neobjavljeni simfoniji —

(*Ta trenutek se Andrej, ki ga te besede vržejo iz ravnotežja, požene proti njemu. mu izbije revolver iz rok in ga podre na*

tla. Vendar ga Kajetan, ki je ves čas prežal nanj, zgrabi in udari, tako da odleti po sobi in tresči ob kredenco, kjer pa se znova znajde, popade stol in zamahne z njim po svojem nasprotniku, ki pa se še pravi čas umakne. Ta trenutek skoči Andreju v hrbet Mokorel, ki se je medtem pobral s tal, in ga udari. Andrej, omamljen od udarca, omahne. Mokorel in Kajetan ga nazadnje obvladata.)

ANDREJ (*skušajoč se jima izviti iz rok*): O, vi psi... vi psi! To hočete storiti...

MOKOREL (*z zmagovitim posmehom*): Zanimivo, ne? Škoda, da ste s tem hrupnim intermezzom pretrgali pomenek, ki je tekel tako lagodno in ljubeznivo. Pa tudi duhovito, vsaj z vaše strani. Saj res. Čul sem, da ne marate orgel? Ampak vseeno upam, da ne boste imeli ničesar proti, če vam povem, da je eden naših uglednejših glasbenikov del vaše simfonije »Roma aeterna« že priredil za orgle... Prepričan sem, da bo odmevala nenavadno mogočno, kar fantastično pod oboki naših gotskih in baročnih cerkvá... pa njihovih podružnic po naših idiličnih hribih in hribčkih, pa tudi v srcu naših nekoliko manj idiličnih vojščakov... (*uživajoč nad nemočjo nasprotnika, katerega drži njegov spremljevalec od zadaj trdno v rokah*) medtem ko bo naš mučenik ležal globoko pod zemljo, a le ne dovolj globoko, da ne bi slišal... Imelo ga bo, da bi si zamašil ušesa, pa si jih ne bo mogel, ker mu bodo roke obdane s težko, mastno ilovico... ali pa peskom... ne vem, kakšen je svet tod okoli... (*Gledajoč Andreja, ki se začne znova izvijati iz Kajetanovih rok*): No, kako je? Ste si premislili? (*Andrej, ki mu je glava klonila, dvigne pogled. Videti je, da se odigrava v njem nečloveški boj. Mokorel, vedoč, kako je z njim, še prilije olja na žerjavico.*) Še ne? Saj res. Nekaj sem pozabil. Tudi vašo osmrtnico smo že sestavili. Glasi se približno takole: Sporočamo presunljivo vest, da so rdeči teroristi na zverinski način umorili našega zvestega pristaša in soborca Andreja Brinarja, slovenskega skladatelja. Njegovo delo, ta gigantski izraz naše volje, da obranimo katoliško civilizacijo v naših srcih in naših domovih, obtožuje in bo še dolgo obtoževalo njegove morilce... Imate kakšne pripombe? Po možnosti jih bomo upoštevali.

ANDREJ (*stisne ustnice*): Nobenih. Zlasti ne k zadnjim besedam...

MOKOREL: Je to vaša zadnja beseda?

ANDREJ (*pogleda papir, ki leži na mizi, nakar reče tiho*): Zadnja.

MOKOREL (*ki ni pričakoval novega odpora*): Potemtakem ste se vendarle odločili, bojevati se za nas... če ne živ, vsaj mrtev.

ANDREJ (*že spet mirno*): Resnica bo prišla na dan.

MOKOREL (*posmehljivo*): Da bo prišla? Brez vaših nog in vaših ust?

ANDREJ: Resnica ima tisoče ust...

(*Kitara, ki je prej utihnila, se spet oglasi.*)

MOKOREL: Ne, usta imajo tisoče resnic... in ker so te resnice druga drugi na poti, ne pride resnica nikoli na dan... Tako je, dragi Brinar. In zgodovina, kaj je zgodovina, če ne pokopališče resnic, ki niso prišle nikoli na dan?

ANDREJ (*mirno*): Vojščak Kristusa Kralja, pa se tolaži s tako lažjo?

MOKOREL (*Kajetanu*): Suni ga v trebuh. (*Kajetan ga uboga.*) Močnejše. (*Ob novem udarcu omahne Andrej na tla.*) Imaš s seboj vrv? (*Ko Kajetan molče pritrdi:*) Zveži ga. (*Kajetan zveže Andreja.*) Je pri zavesti? (*Kajetan samo skomizgne, Mokorel pa se skloni k Andreju.*)

ANDREJ (*težko govoreč*): Toliko, da lahko še pljunem v vas. (*Pljune.*)

MOKOREL (*se zravnava in si z robcem obriše obraz*): V redu. Če ste zmožni tega, boste zmožni presoditi tudi to, kar sledi... (*Kajetanu:*) Stopi ven, Anton pa naj pride sem... Poslušaj, kolikokrat bom udaril na vrata. Če bom udaril četrtič, potegni nož — streljati ni treba, da ne bi opozarjali nase — in če bom udaril petič, ga poženi v srce tistemu dekletu tam zunaj, za katero je naš Brinar nocoj teloh nabiral. Si razumel? (*Kajetan prikima.*) No, pojdi zdaj. (*Kajetan odklene vrata in odide, Mokorel pa se znova skloni k Andreju; ko vidi, da se je ta z izrazom groze v očeh na pol vzdignil s tal, se nasmehne.*) Sodeč po vašem obrazu, bi rekel, da sva se razumela.

(*Anton vstopi in položi kitaro na mizo.*)

Kaj dela dekle?

ANTON: Joče. Pa ta? (*Pokaže z glavo proti Andreju, ki še vedno, na pol zravnana na tleh, strmi vanju.*)

MOKOREL: Bo kmalu jokal... za njo... (*Mokorel stopi k vratom in se od tam ozre proti Andreju.*) Vidite to roko? Mislite si, da je to roka nečesa, čemur po navadi pravimo usoda, in da to roko lahko zaustavi en sam človek. Ta človek ste vi, Andrej Brinar. (*Udari po vratih, ki zamolklo zabobne — prvič, drugič, tretjič, četrtič, ves čas strmeč v Andreja, ki prav tako strmi vanj, ter vzdigne roko, da bi udaril tudi petič. Sledi nekaj trenutkov smrtne tišine.*)

ANDREJ: Nehajte, nehajte! (*Kot človek, ki je do skrajnosti napel svoje sile, se na kolenih še enkrat vzpne kvišku, nato pa kakor prelomljen na dvojce telebne ob tla.*)

MOKOREL (*naslajajoč se nad svojo zmago, Antonu*): Razveži mu roke, v imenu Boga očeta. (*Anton stori, kakor je ukazano.*) Posadi ga sem za mizo. (*Anton vzdigne Andreja, ki so ga zapustile zadnje moči, ter ga odleče proti mizi. Mokorel si prižge cigareto. Andreju:*) In zdaj pišite! Oziroma, kar prepišite tole v dveh izvodih. In podpisite. Ti, Anton, pa medtem nikar ne brenkaj, da ne boš motil gospoda.

(*Medtem ko Andrej sega po peresu, se zavesa spusti.*)

Z A V E S A

(Konec prihodnjic)

I Z L I R I K E M L A D I H

MLADOST NA OBREŽJU

Valentin Cundrič

Na obrežju sedi slep otrok,
ki se igra z lupinami
umirajočih školjk.
Boža jim oči
in joka, ko jih zapro.

Vračajo mu milovanje
in ga prosijo,
naj z njimi umre...

O, slepi deček na obrežju,
ki je pozabil na svet!

Na njegovem čelu
je večer
velika, zlomljena roža.

ZVEZDE SO VEČNE

Matej Bor

TRETJE DEJANJE

Isto prizorišče kot v drugem. Skoz okno meži prvi, še krmežljavi svit. Njegova svetloba in svetloba privite petrolejke, ki že dogoreva, se bijeta med seboj in ustvarjata razpoloženje nečesa nedoločnega in negotovega.

JASNA (*vstopi vsa neprespana s pladnjem v roki, obstoji pri vratih in jih obzirno zapre za seboj. Potem gre po prstih proti zofi, kjer leži Andrej. Nekaj trenutkov počaka, nakar ga šepetaje pokliče*): Andrej... Čaja sem ti prinesla... Šipkovega... s češnjevimi peclji in mandeljnovimi lupinami. Naša specialiteta. (*Sede na rob zofe in mu ponudi čaja*.) Boš? (*Andrej molče odkima*.) Zakaj ne, Andrej? Kaj toplega ti bo dobro delo. Hotela sem ti skuhati črne kave, pa je ni več... No, daj, Andrej... (*Ko ji spet odkima*.) Kaj je s teboj, Andrej? Že vso noč samo strmiš v strop in molčiš... Ampak zdaj, Andrej, zdaj ne smeš več molčati... Zdaj mi moraš povedati... Kaj so hoteli od tebe? (*Ko ji Andrej spet ne odgovori, odloži pladenj na stol ob zofi. Njena dlan se nežno in plaho obenem spusti po njegovih laseh, licu, vratu in rami navzdol do roke, ki jo stisne v svojo*.) Andrej, odkar sva se prvič srečala... še veš, kje?... pod severno steno Prisanka... in si me povabil, naj jo preplezam s teboj, pa vse do danes, med nama ni bilo skrivnosti... In tudi laži ne... (*Se nasmehne ali vsaj poskuša nasmehniiti*). Če izvzamem tisto ob prvem srečanju, ko si mi zatrjeval, da si gorski vodnik... In jaz sem ti verjela... Takrat si bil tako močan, ožgan od sonca in podjetno preprost...

ANDREJ (*ne da bi se ozrl vanjo*): In zdaj... Kakšen sem zdaj?

JASNA (*mu znova seže z dlanjo v lase*): Tak, kot si bil... samo da...

ANDREJ (*v isti negibni pozii*): Samo da v tistem človeku, ki si ga srečala pod Prisankom, tistega človeka ni več...

JASNA (*obupano*): Mojbog, Andrej, kaj je s teboj? Prosim te, ne muči me, govori...

ANDREJ: Ne morem, Jasna...

JASNA: Zakaj ne?

ANDREJ: Pusti me... pusti... zdaj ne... Jaz bi rad, jaz bi rad spal... spal... Vendar ne tu. Ne tu. (*Vstane in se ozre naokoli*.) Tu straši. Smem v tvojo sobo?

JASNA: Prosim, Andrej.

(Odideta. Nekaj časa ni nikogar. Od zunaj je slišati pse po vasi, ki se oglašajo drug za drugim vse glasneje.)

JASNA *(se vrne, utrne petrolejko in obstane kot izgubljena sredi sobe. V veži koraki. Jasna vstane in pohiti k vratom. Ko jih odpre, olajšano):* Ah, ti si, očka?

DR. KAMIN *(prišanta s palico v sobo — pozna se mu, da ga je naporna noč pošteno zdelala):* Jaz sem, jaz... *(Odlagajoč torbo:)* Pa ne sam... Tja gor so nesli mene, nazaj pa je vrag prinesel nje. Z Andrejem hočejo govoriti. Pravijo, da je tu. Je res?

JASNA: Je. *(Pomigne z glavo proti svoji sobi in mu dá vedeti, naj govori tiše.)*

DR. KAMIN: *(ki mu ta novica ni všeč):* Spi?

JASNA: Spi.

DR. KAMIN *(vzame iz kredence stekleničko žganja in si ga naliije):* Bojim se, da ne bo mogel dolgo... Ti tvoji junaki, ki si jim hvalo pela toliko časa, dokler nisi napravila junaka še iz mene, so salamensko divji nanj... Nekakšno pismo, ali kaj vem kaj, jim je prišlo v roke in od tistega trenutka imajo tako skrivnostne in pomembne obraze kakor moji medicinci, ko se pripravlja kakšen prav posebno neroden poseg v človeško življenje. *(Zorne kozarček in potem pripomni:)* Po mojem bi bilo najbolje, če bi jo pobral... Sicer pa je že prepozno... So že tu. *(Pogleda skoz vrata.)* Seveda, tu so. Že spet stikajo glave. No, jaz vas pustim same. Pri takih posegih v človeško življenje dr. Kamina ni in ne bo. Pri ostalih pa — no, to bomo še videli. Eno pa je gotovo: dokler bom tak, nikamor več, ker ne maram biti smešen. Oni so me nosili, jaz pa sem namesto njih vzdihoval... kakor tisti pomješčik iz Turgenjeva. Pa kako! Tako da sem nazadnje pozabil nanje in se začel sam sebi smiliti. Pa ne samo to. Tudi pri operaciji sem se bil osmešil. Vedel sem, da s tem tvojim kanalom iz Ljubljane nekaj ni v redu. Namesto etra ali klorofila so nam poslali... fiziološko raztopino... Norci! In tako sem bil primoran poskusiti z edinim sredstvom, ki nam je preostalo, s hipnozo. In res... pacient je nenavadno hitro padel v globok trans, tako da sem lahko brez težav operiral — ruptura lienis. No, ko pa sem končal — ves čas ni niti zastokal — in ga hotel zbuditi, me je prijel za roko in rekel: »Ni vredno muje, taviš dohtar. Aperirat znaš, za svengalija pa ne bi bil«... Seveda se je vse smejalo na moj račun — medtem ko sem jaz zijal vanj ko bik v nova vrata. In ta vrata, skoz katera stopamo, so res nova... bogve, da so... samo kam drže? To je tisto... *(Ko sliši korake.)* No, jaz grem. *(Stopi proti vratom, a preden pride do tja, se že odpro.)*

*(Med vrati stoji mlad človek Andrejevih let, v škornjih, s torbo
čez pas in brzostrelko čez ramo.)*

JASNA *(se nasmehne in pozdravi)*: Dobro jutro, tovariš Boštjan.

DR. KAMIN *(nekaj zamrmra in odide)*.

BOŠTJAN *(ki ima res tak obraz, kakor ga je opisal dr. Kamin, le
da se mu pozna rahla zadrega pred Jasno, stopi naprej, opirajoč se ob
palico, ker ima eno nogo ranjeno)*: Dobro jutro, Jasna. Žal mi je, da
moram po takšnih opravkih v to hišo... a tako je pač. Mislim, da veš,
zakaj smo prišli.

JASNA *(v strahu pogledujoč proti svoji sobi, kjer spi Andrej)*:
Vem... ampak, prosim te... daj, stopi z menoj ven v kuhinjo, da ti
pojasnim...

BOŠTJAN: Bojim se, da tu ni kaj pojasnjevati. — Kje je?

JASNA: Tam... Ne budi ga zdaj. Vso noč ni spal...

BOŠTJAN *(se grenko nasmehne)*: Tudi mi nismo. Pa ne samo to
noč. In zaradi koga ne? Zaradi tistih, ki jim ta človek, ki ni vreden,
da spi pod tvojo streho, posveča svoje simfonije! Pa ne samo to...

JASNA *(stisnjenih ustnic, komaj zadržujoč sveto jezo)*: To ni res,
Boštjan! Jaz vem, da ni res.

Boštjan *(starejšemu človeku v kmečki opravi, ki je prišel za njim
in obstal med vrati)*: Hvala, da si nam prišel povedat. Zdaj lahko greš.
Mimogrede se oglasimo pri tebi. *(Kmet odide, Boštjan pa se obrne k
Jasni.)* Jasna, mi znamo ceniti tvoje delo... ampak, mislim, da je zdaj
prišel čas, ko boš morala pogledati resnici v oči tudi ti.

JASNA: Jaz sem ji že, bojim pa se, da ji vi še niste.

BOŠTJAN *(se žalostno nasmehne)*: Smo ji, smo ji... ampak, kar
smo videli, je črno, zelo črno...

JASNA: Za vas. Zame ne, ker vem več, kakor veste vi.

BOŠTJAN: In kaj več? *(Boštjan, ki medtem sede, si s trudno kret-
njo prižge cigareto ter jo izpod gostih obrvi pogleda.)*

JASNA: Jaz vem, da Andrej ni storil ničesar, kar bi mu mogli
očitatati.

BOŠTJAN: In ti mu seveda verjameš?

JASNA: Verjamem. Andrej mi ni še nikoli lagal.

BOŠTJAN: In kaj praviš k temu? *(Ji pomoli pismo, ki ga je med-
tem vzel iz svoje torbe.)*

JASNA *(negotovo)*: Kaj je to?

BOŠTJAN: Beri.

JASNA *(vzame pismo, a ker je v sobi še temno, stopi k oknu, od-
grne zaveso — vendar tako kakor ljudje, ki slutijo, da jih čaka nekaj*

težkega, pa skušajo tisto čimdalje odložiti — ter začne brati. Ves obraz se ji spremeni): Saj to ni mogoče...

BOSTJAN: Preberi do kraja.

JASNA: Ne, ne... tega ne bom brala... ne. (*Izpusti pismo iz rok, kakor da ji gori med prsti, ter se strahoma odmakne od mesta, kamor je padlo.*)

BOSTJAN (*ki je medtem vstal, pobere pismo*): Potem ga moram prebrati jaz... Poslušaj... Njegovi Ekscelenci in tako naprej... in zdaj tole! Dovolite mi, Vaša Ekscelenca, da iz globoke hvaležnosti za vse, kar ste storili za mirno sožitje med Vašim velikim in mojim malim narodom, še enkrat posvetim svojo simfonijo »Roma aeterna« Vaši plemeniti osebi. Vse, kar je bilo vmes, je žalostna posledica rdečega terorja, ki mi je stregel po življenju. Štel bi si v največjo čast, če bi mogel biti sprejet pri Vas, ko se vrnem s področja, kontroliranega po naših skupnih sovražnikih, kjer moram opraviti zaupno in odgovorno nalogo. Vaš vdani Andrej Brinar.

JASNA (*kakor da je nenadoma obstala pred breznom*): Kje ste dobili to?

BOSTJAN: Naša obveščevalna iz Podbukovja nam ga je poslala. Našli so ga v župnišču med notami na Andrejevem klavirju...

JASNA (*z iskrico upanja v očeh*): Ne... ne... to ni res... to ne more... ne sme biti res! Daj mi sem to pismo, da stopim k Andreju z njim.

ANDREJ (*ki je med njunim pogovorom, ne da bi ga bila opazila, odprl vrata in obstal med njimi*): Jasna, ne trudi se več zame...

JASNA (*nekaj trenutkov strmi vanj, nato iztegne desnico, v kateri drži pismo, počasi proti njemu*): Andrej, si ti napisal... to?

ANDREJ (*se vgrizne z zobmi v spodnjo ustnico*): Da, jaz.

JASNA (*upirajoč se z vsem svojim bitjem temu, kar je čula, plane k Andreju in ga začne tresti, kakor da ga hoče prebuditi iz sanj*): Saj to ni mogoče, Andrej! To ni res. Reci mi, reci mi, da ni res. Prosim te, Andrej!

ANDREJ: Res je, Jasna.

JASNA (*ga izpusti in se umakne nekaj korakov nazaj, kakor da stoji tam pred njo prikazen*): Zato si torej vso noč molčal... Torej so te razkrinkali že snoči, ko so bili tu...

BOŠTJAN (*ki ju je ves čas, predevajoč cigareto iz enega konca ust v drugega, molče opazoval*): Kdo je bil tu?

JASNA: Vaši.

BOŠTJAN: Naši?

ANDREJ (*preprosto*): To niso bili vaši.

BOSTJAN: Kdo pa?

ANDREJ: Belogardisti. (*Jasna se zdrzne.*)

BOSTJAN: (*ki ga je ena sama pozornost*): A, belogardisti v naših uniformah? Zanimivo, zanimivo... (*Stopi proti njemu, medtem ko mimogrede zmečka ogorek v pepelniku na mizi.*) In zdaj priznajte še to, da so bili tu zaradi neke zaupne in odgovorne naloge...

ANDREJ (*se komaj opazno nasmehne*): Da, zaradi neke zaupne in odgovorne naloge...

BOSTJAN: Hvala. To vašo odkritost vam bomo šteli v dobro...

KURIR (*še na pol otrok, vstopi in pomigne Boštjanu, naj pride k njemu, nakar mu zašepče*): Tistega belčka, ki so ga ponoči ujeli, so prignali.

BOSTJAN: Mhm, mhm. Ostani tu, dokler se ne vrnem.

(*Boštjan odide, kurir pa se potiplje za pas in odpne futrolo.*)

ANDREJ (*se obrne k Jasni, ki še vedno stoji tam, kjer je stala, sklonjene glave, stiskajoč čelo z dlanmi in s prsti krčevito zagrebenimi v lase*): Jasna...

JASNA (*se zdrzne*): Pusti me, pusti me... (*Vrže se z obrazom na zofo. Vse telo ji vztrepeče v dolgo zadržanem, brezupnem ihtenju.*)

ANDREJ (*jo nekaj trenutkov molče gleda, nakar se odloči, stopi proti zofi, postoji, nato pa sede k Jasni in reče čisto preprosto*): Jasna, jaz ti nisem lagal. In tudi krivega se ne čutim... ampak zdaj sva že tako daleč vsaksebi, da so besede premalo. Potrebni so dokazi. In teh nimam...

JASNA (*si zamaši ušesa*): Pusti me, pusti... Ne govori več. Nočem te več poslušati. Nočem!

ANDREJ (*nenadoma srdit, skozi stisnjene zobe*): Nočeš?

JASNA: Nočem, nočem!

ANDREJ (*jo prime trdno za obe zapestji in ji odtrga dlani od ušes*): Pa me boš vendarle morala. Tako. In zdaj čuj, kaj ti povem. (*Boreč se z Jasno, ki se mu hoče izviti iz rok*): Tisto pismo sem napisal šele snoči... razumeš, snoči... vendar pod takimi okoliščinami, da je bolje, če zanje ti nikoli ne izvješ.

JASNA (*ne več obupano, temveč s strupenim prezirom*): In zakaj ne?

ANDREJ (*izpusti njene roke*): Pa tudi če bi izvedela, bi mi ti ne verjela.

JASNA (*hladno*): Ne.

ANDREJ: Zato je bolje, če molčim.

JASNA: Bolje.

ANDREJ (*gledajoč Jasno, ki je znova omahnila na zofo in se obrnila stran od njega*): In vendar... ali je res bolje? Jasna, sklenil

sem, da ti tisto, kar se je zgodilo snoči, zamolčim... Iz obzirnosti, ker si ne bi rad olajšal bremena s tem, da ga odložim polovico na tvoje rame. Zdaj pa, ko vidim, da je moj molk brezno, ki utegne z mano vred požreti še zadnje, kar imam, in najdražje... tvoje spoštovanje in ljubezen... ne, zdaj ne smem več molčati... Jasna, si čula snoči tiste štiri udarce na vrata? (*Ko mu Jasna, še vedno obrnjena stran od njega, ne odgovori:*) Gotovo si jih morala čuti... In če bi bil še peti —

JASNA (*se zdaj obrne proti njemu — tuje, od daleč*): Kaj bi bilo potem?

ANDREJ (*ki ga obide malodušje*): Potem bi... potem bi... (*Tu mu beseda zastane.*) Ne, ne, nič več. (*Vstane.*) Dovolj tega! Naj gre, kamor hoče. Naj me ti ubijejo in zagrebejo kot izdajalca, naj me oni proglase za mučenika in oskrunijo moje delo — vse to bi laže prenesel, kakor če bi ta tvoj posmehljivi pogled ostal v tvojih očeh tudi potem, ko bi ti povedal še to... še to zadnje, kar ti imam povedati... v svojo obrambo... pred tem tvojim posmehom in zaničevanjem... In vendar, zakaj ne bi preskusili, kaj prenesemo? (*Stoječ ob zofi, medtem ko ga Jasna, ki je medtem sedla, gleda še bolj hladno in tuje kako prej:*) Jasna, tisto pismo sem napisal, da bi rešil tebe.

JASNA (*vstane*): Zanimivo.

ANDREJ (*malone zakriči*): Jasna!

JASNA (*medtem ko stopi od zofe po sobi, mimogrede*): Ja?

ANDREJ (*pohiti za njo in jo obrne k sebi — strahovito prizadet*): Jasna, če bi bil padel še tisti udarec, bi padla z njim tudi ti.

JASNA (*se mu izmakne iz rok*): Imenitno. In zakaj nisi dal, da bi padla? Storil bi mi veliko uslugo.

ANDREJ (*povsem razorožen*): Res?

JASNA: Res (*Tu se Andrej zruši na stol in udari s čelom ob mizo.*) Zdaj tudi vem, zakaj se nisi organiziral...

(*Tako mine precej časa. V sobi je tiho. Slišati je le komaj slišen, čuden jok — jok zlomljenega moža in zapuščenega otroka. Kurir, ki je ves čas sedel za kredenco, skušajoč biti čim bolj obziren in neviden, se začudeno ozre vanj. Očitno je, da je prizor zanj nekaj nerazumljivega, česar ga je skoraj sram, zato vzame v zadregi iz žepa nekakšno otroško trobento ter jo začne na videz nadvose pozorno ogledovati.*)

JASNA (*kurirju, kakor da Andreja sploh ni v sobi*): Kaj je to?

KURIR (*še sam na pol otrok*): Trobenta. Saj vidiš.

JASNA (*se nasmehne*): In zakaj nosiš to igračo s seboj?

KURIR: Kar tako. Kadar mi je dolgčas, piskam nanjo.

JASNA: Pa znaš?

KURIR: Malo že. Naj poskusim?

JASNA: Kar.

(Kurir zapiska. Zook deluje v tem trenutku naravnost grozljivo. Tudi Andrej se zdrzne in vzdigne glavo.)

KURIR: Nič posebnega, ne?

JASNA: Kakor se vzame.

KURIR: Veš, to sem našel pri enem naših, ki je padel. Pa sem vzel za spomin. Je bil fest poba.

JASNA: Je tudi on piskal nanjo?

KURIR: Menda je. Ampak takrat je bila še boljša.

JASNA: Verjetno. Vsaka stvar se sčasoma spridi.

KURIR: To je pa tudi res.

ANDREJ *(ki sprva ni mogel verjeti, si je medtem pomel oči in vstal, ne da bi Jasna to opazila. Zdaj stopi mednju, že spet miren, vsaj na videz, in reče kurirju):* Daj mi jo, da poskusim še jaz... *(Ko mu kurir, nič manj začuden kakor Jasna, molče pomoli trobento, si jo najprej ogleda, nato pa zapiska nanjo.)* »Simfonija v enem stavku«... *(Pri tem pogleda Jasno.)* Lepo, ne? *(Kurirju:)* Vidiš, vsa zmečkana je, glas pa le še ima. *(Mu vrne trobento, nakar reče Jasni zelo preprosto:)* Jaz ga nimam več. Ti si mi ga vzela... zdaj sem nem...

(Ta trenutek se vrata odpro. V sobo stopi Boštjan in pri odprtih vratih počaka. Za njim pride Mokorel, ki ga priženeta dva z brzostrelkami oborožena partizana.)

BOŠTJAN *(Mokorelu, ki je opravljen tako, kot je bil, samo da mu je suknja raztrgana in blatna in da je brez očal in partizanske kape):* Poznate tega človeka?

MOKOREL *(ošine s pogledom Andreja, ki presenečen zre vanj):* Poznam.

BOŠTJAN: Kdaj sta se videla zadnjič?

MOKOREL: Sinoči.

BOŠTJAN: Kje?

MOKOREL: Tu.

BOŠTJAN: Sta bila sama?

MOKOREL: Ne.

BOŠTJAN: Kdo je bil z vama?

MOKOREL: Še dva druga.

BOŠTJAN *(predene cigareto z jezikom v drugi konec ustnic):* In kaj ste govorili? *(Ko Mokorel molči:)* Ste razumeli, kar sem vas vprašal?

MOKOREL: Sem.

BOŠTJAN: In zakaj ne odgovorite? *(Ko Mokorel spet molči, postane Boštjan nestrpen.)* Mokorel — saj vam je tako ime, ne? *(Pogleda*

v Mokorelovo legitimacijo, ki jo drži v roki.) Torej, Mokorel, opozarjam vas, da je naš čas predragocen, da bi ga zapravljajal za vas, zato vas še enkrat pozivam, da mi poveste, kaj ste snoči tu govorili?

MOKOREL (*obotavljajoče*): Torej... se pravi... No, govorili smo o naših načrtih.

BOŠTJAN: Kakšnih načrtih?

MOKOREL (*spet pomolči, nato nadaljuje, kakor da mu gre le stežka z jezika*): Kako se vtihotapiti...

BOŠTJAN (*ko oni spet obmolkne*): Kam?

MOKOREL (*povesi oči*): V vašo obveščevalno mrežo...

BOŠTJAN (*pomigne kurirju, iztezajoč ranjeno nogo. Medtem ko mu kurir začne previjati rano*): In kdo naj bi to nalogo izvršil?

MOKOREL (*dvigne pogled in ga upre naravnost v Andreja*).

BOŠTJAN. On?

MOKOREL. On.

ANDREJ (*ki je stal ob strani, nekam olajšan in radoveden, se zdrzne*): Kaj je rekel ta človek?

BOŠTJAN: Niste slišali?

ANDREJ (*ki ga besede kar davijo v grlu*): Slišal sem... ampak... saj ne morem verjeti lastnim ušesom.

BOŠTJAN (*se nasmehne*): Mi pa jim. (*Kurirju, jemaję nov ovoj iz torbe*.) Na.

ANDREJ (*se ozre okoli sebe*): Ljudje božji... to je ostudna laž! Ta človek se je menda zaklel, da me pokoplje... da napravi iz mene vašo žrtev... se pravi njihovega mučenika... Celu osmrtnico zame so že sestavili. Verjemite mi, da je tako. In če so snoči prišli, so prišli zato, da bi me prisilili, naj prekličem... posvetilo...

BOŠTJAN (*ki je doslej gledal, kako mu kurir previja nogo, pri vzdigne obrvi*): Posvetilo?

ANDREJ: Ne, pač pa preklic posvetila...

BOŠTJAN: Naj prekličete preklic posvetila? Hm. Ne razumem vas.

ANDREJ: Prosim... ne motite me. Prišli so zato, da bi me prisilili preklicati pismo, s katerim sem Visokemu komisarju jasno in odločno povedal... da mu nikoli nisem posvetil nobene simfonije, pa tudi note ne. In če bi... se pravi... če ne bi bil tistega pisma napisal, bi ta človek s svojima dvema pajdašema umoril moje dekletke — se pravi, moje bivše dekletke... (*Andrejev pogled se za hip sreča z Jasinim. Potem se obrne k Mokorelu.*) In zdaj mi poglejte v oči, nevredni vojščak Jezusa Kristusa, in mi povejte, ali je res, kar sem rekel, ali ne?

MOKOREL (*mirno vzdrži njegov pogled, nakar reče z nasmehom, kakršnega imamo, kadar nam star, dober prijatelj prizadene kaj prav*

posebno nevšečnega, pa mu tega ne maramo preglasno očitati): Andrej, saj nič ne pomaga. Sprijazni se s tem, da so naju dobili... in da ne bo nič bolje, če bova zvrčala krivdo drug na drugega.

ANDREJ (*plane proti njemu*): Ti izprijeni, perfidni pes!... (*Partizana ga le s težavo ukrotita, medtem ko se Mokorel mirno umakne dva koraka nazaj.*)

BOŠTJAN (*poseže vmes*): Gospod Brinar, zavedajte se, kje ste.

ANDREJ (*se ozre okoli*): In kje sem? Povejte, kje sem? Je to res hiša, kamor me je tolikokrat gnalo? Je tista luč, ki je sijala tu, res dogorela kakor ta usmrajena petrolejka? So tile stoli isti stoli? Ta pod pod menoj isti pod? Te stene iste stene? Ne, to je pekel, če je kje pekel... In tudi ta nasmešek na vaših obrazih ni nič drugega... tudi ta je odsev pekla...

BOSTJAN: Prosim vas, da ne žalite nas, ki smo tu zato, da doženemo resnico.

ANDREJ: In jaz prosim vas, da ne žalite mene, ki to resnico branim.

BOŠTJAN: (*ki mu je kurir previl nogo, počasi vstane*): Vendar, branite jo vsaj tako mirno, kakor jo skušamo mi dognati. Se pravi, odgovarjajte samo na naša vprašanja. Prvo: priznate, da ste se hoteli vriniti v našo mrežo?

ANDREJ (*sarkastično*): Priznam, vse priznam, tudi to, da sem jo hotel ukrasti, to vašo mrežo in jo odnesti s seboj v Rim, da bi z njo v Tiberi ribe lovil.

MOKOREL (*žalostno pogleda Andreja in mu reče kar se da obzirno*): Andrej, pogledj, s tem si samo škodiš... Pomisli na to, da naju jutri najbrže ne bo več... in da kristjan pred smrtjo ne laže...

ANDREJ (*ki mu Mokorelova zavratnost kar sapa jemlje*): Tak kristjan, kakršen si ti...

MOKOREL: Andrej, prosim te, strezni se...

ANDREJ: Streznim naj se? Mogoče pa imate prav? Mogoče sem se res napil, strahotno napil... in je vse to okoli mene... z vami in vašimi nasmeški vred samo halucinacija... Delirium tremens...

MOKOREL: Andrej, v imenu Boga in najinega starega prijateljstva, prosim te —

ANDREJ: Hahaha! Mokorel, prav zares ne vem, ali naj vam ploskam ali naj vas plosnem... Vsekakor pa... čestitam vam. Svojo vlogo igrate mojstrsko... Kar pogledjte jih... Vse ste prepričali, da je resnica na vaši strani, ker ste tako čudovito mirni. Jaz pa vam povem (*pri tem se obrne naokoli*), da resnica ni mirna. Ne, resnica je besna, kadar se

bije zoper laž... kadar se bije zoper tako laž, kot stoji tu pred menoj, pa se njen bes spremeni v nekaj... nekaj...

MOKOREL (*karajoče, samo njemu*): Kar je že smešno.

ANDREJ: Res, mogoče imaš prav, Mokorel... (*Mirneje ostalim:*) Vendar povejte mi vi, ki se bijete za resnico... ali se bijete zanjo mirno? Ne. Kajti če bi se, bi ta resnica nikoli ne zmagala.

MOKOREL (*v istem tonu kot prej*): Andrej, ti pa ne boš, če boš tak...

ANDREJ: Zato pa bo navzlic tebi, Mokorel, zmagala resnica, ki živi v mojem delu.

MOKOREL (*tolažeče*): Za to smo že poskrbeli, Andrej, brez skrbi. Tvoje skladbe so na varnem. Ne razburjaj se.

ANDREJ: Pes! O ti pes... (*Se hoče znova pognati proti njemu, pa ga partizani zadrže.*)

BOŠTJAN (*potrka s spvinčnikom po mizi*): Dovolj tega. Brinar, odgovorite na moje vprašanje.

ANDREJ (*ki se ves lomi od strahovite nemoči in obupnega besa*): Vidiš ti... ti... kar si že... saj nimam imena zate... mene...

BOŠTJAN (*povzdigne glas*): Brinar!

ANDREJ (*ne da bi se menil zanj*): ...mene vprašujejo, ali je res, kar praviš ti... nihče pa se ne spomni, da bi vprašal tebe, ali je res, kar trdim o tebi jaz.

BOŠTJAN (*trkajoč s spvinčnikom po mizi*): To še pride na vrsto, brez skrbi. In zdaj, prosim, na dan z besedo —

ANDREJ: Na dan z besedo? Kako? Mar ne vidite, da je tu noč? Vi slepci!

BOŠTJAN: Domislek ni slab, na mestu pa ni. — Torej, priznate, da ste prišli sem, da bi se vtihotapili v našo obveščevalno mrežo?

ANDREJ: Norci! Kakšno obveščevalno mrežo?

BOŠTJAN (*mirno, čeprav bi najrajši vzrožil*): Je to tista naloga, odgovorna in zaupna, o kateri govorite v svojem pismu?

ANDREJ: Tisto pismo je laž. Laž, laž — Napisal sem ga...

BOŠTJAN (*ga ostro prekine*): To ste že povedali. Torej odgovorite.

ANDREJ: Še nisem odgovoril?

BOŠTJAN: Indirektno. Mi pa hočemo jasnih odgovorov. Priznate, da ste okupatorski vohun in da ste imeli tudi z njo (*pokaže proti Jasni*) svoje namene?

ANDREJ: Z njo? (*Pogleda proti oknu, kjer stoji Jasna, strmeč v turobno jutro, in se, že neobčutljiv za nove udarce, grenko nasmehne.*) Mogoče. (*Še vedno z istim grenkim nasmehom, ki pa se mu primeša otožna ironija:*) Vprašanje pa je, kakšni so bili moji nameni.

BOŠTJAN: In kakšni so bili?

ANDREJ: Med drugim sem jo hotel vzeti s seboj v Rim... (*Jasna se obrne proti njemu. Andrej, ki to opazi, zroč ne v njo, pač pa nekam daleč mimo nje:*) Da, v Rim... da bi skupaj poslušala »Tosco« v Karakalovih termah... pod milim nebom... Vendar šele po vojni... Ona si je namreč zmerom želela poslušati muziko, gledajoč v zvezde... skupaj z menoj... (*Ko se Jasna, ki se ji izraz na obrazu ob besedi »po vojni« spremeni, obrne stran in znova zazre skozi okno:*) Še kaj?

BOŠTJAN (*stopi k njemu*): Tudi vi, Brinar, ne igrate tako slabo svoje vloge... Zdaj se ne čudim več, da so izbrali ravno vas za to, za kar so vas izbrali... Mokorel je v primeru z vami navaden diletant.

MOKOREL (*se nasmehne*): Ne vem... včasih sem mislil, da nisem... a zdaj pred obličjem smrti... ne bi mogel več lagati, četudi bi hotel...

ANDREJ (*ki ga Mokorelova perfidnost vedno znova vrže iz ravnotežja*): Kanalja! Tovariši, prosim vas, ne verjemite mu... ne zaradi mene — zaradi stvari, ki je pri srcu ne samo vam, marveč tudi meni. Ta človek, ki ga sploh ne poznam, je dobil nalogo, da me pogubi, da bi mogli mene proglasiti za svojega mučenika, mojo muziko pa zlorabiti za njihovo stvar.

MOKOREL (*ga očitajoče pogleda*): Andrej, pomisli na Boga in ne laži. (*Potem se z globokim vzdihom ozre v Boštjana.*) Sicer pa... kaj bi izgubljali besede... Preglejte mu suknjič... ne, mislim, da jih ima tamle. (*Pokaže z glavo na stol, čez katerega visi Andrejev plašč.*)

BOŠTJAN: Kaj ima tam?

MOKOREL (*žalostno in nabeličano utrujeno*): Boste že videli...

PRVI PARTIZAN (*preišče plašč in izvleče iz njega nekaj listek. Najprej si ga ogleda sam, nato pa ga pomoli Boštjanu*): Mislim, da bo tole.

BOŠTJAN (*se zazre v listek, nato pa v Mokorela*): Kaj je to?

MOKOREL: Saj vidite.

(*Jasna se spet obrne od okna.*)

BOŠTJAN: Kaj pravite k temu, prijatelj Brinar?

ANDREJ (*ne da bi pogledal, kaj je*): Ne poznate not?

BOŠTJAN: Če so note, so bolj čudne note. Se vam ne zdi?

ANDREJ (*pogleda listek, ki ga drži Boštjan pred njim*): Kaj je to?

BOŠTJAN: Šifre.

(*Jasna se zdrzne. Zdaj je odpal še zadnji dvom.*)

ANDREJ: Šifre — v mojem plašču? (*Ko si opomore od zaprepasčenja, se obrne proti Mokorelu.*) Čestitam, Mokorel. Ta vaš domislek ni bil slab... In zdaj mi povejte še to, kdaj mi je bilo to podtaknjeno?

Snoči ali že kdaj davno prej — recimo v zibelki. Vendar, kakor bi takrat ne znal tega prebrati, tako ne znam niti zdaj. Pisava smrti je zapletena. A vi jo obvladate, Mokorel. Mojsrsko obvladate. Še enkrat: čestitam.

BOŠTJAN (*ki je medtem spravil listek v svojo usnjeno torbo in jo počasi zaprl, zamrmra*): No, že prav, Andrej Brinar, že prav...

(*Vstopi eden izmed partizanov in pomigne Boštjanu, naj gre bliže.*)

PARTIZAN (*Boštjanu, tako da ga drugi ne slišijo*): Pripeljali so tudi ta drugega, tistega s kitaro. Skril se je pod mlin. Še čuda, da ni zmrznil.

BOŠTJAN: Mhm, mhm. — Počakajte... Takoj se vrnem. (*Ko je že pri vratih, se obrne nazaj.*) Ne, odpelji Mokorela za meno. Vidva pa ostanita tu.

(*Boštjan z dvema partizanoma in Mokorelom odide, dva, eden od njiju kurir s trobento, pa ostaneta za stražo v sobi.*)

JASNA (*odhajajoč za Boštjanom, se mimogrede ustavi ob Andreju. Nekaj časa si molče strmita iz oči v oči, potem pa mu reče tuje, vendar brez soprašstva — skoraj brezosebno*): Res... rada sem poslušala muziko skupaj s teboj, gledajoč v zvezde... Vendar zvezde so večne... naše želje...

ANDREJ (*v istem tonu kot ona*): Te so minljive.

JASNA: Kakor vse. (*Odide, ne da bi se še ozrla vanj, ki stoji sredi sobe, strmeč v vrata, ki se zaprejo za njo.*)

PARTIZAN (*ko nekaj časa vsi trije molčijo, se podrgne s hrbtom ob peč in reče kurirčku, ki še vedno sedi za kredenco*): Jaz mislim, da ne bo več snega... letos...

KURIR: Kako da ne?

PARTIZAN: Kadar se smrekovi štorži odpro in vržejo seme, je zime konec. Tako pravijo stari ljudje.

KURIR: Pa so ga letos že vrgli?

PARTIZAN: Nisi videl? Pod smrekami je že vse črno od semena.

KURIR: To je pa tudi res. (*Ko nekaj časa vsi trije molče, pokaže čepelj, od katerega je podplat povsem odstopil.*) Lej, kakšen sem...

PARTIZAN: Kakega Laha bo treba sezuti.

KURIR: To je pa tudi res. (*Ko spet nekaj časa molče:*) Si ga že čul? Tam gor ga ni, tu spod pa se že oglašča...

PARTIZAN: (*se pretegne in znova podrgne s hrbtom ob peč*): Kdo?

KURIR: Tisti tiček, ki poje: tiček tiček... (*Ko se mu oni zasmeji:*) Ne verjameš? Boš videl, da pravi ravno tako. Kakor da bi govoril. Samo škoda, da ne vem, kako se piše...

PARTIZAN: Piše! (*Se zasmeje.*) Ti se pa tudi včasih take znebiš —

KURIR: No, pa imenuje. To vem, da on kliče: tiček tiček — ravno tako, veš — kako se on kliče, pa ne vem. In to me jezi. Stvar, ki nima imena...

EDEN PARTIZANOV (*pomoli glavo skož vrata in pomigne tovarišu*): Pridi malo ven.

(*Partizan odide.*)

ANDREJ (*ko ostaneta sama, stopi počasi h kurirju, ki vstane*): In vendar je bolje, da ostanejo stvari brez imena, kakor da bi dobile krivo ime...

KURIR: To je pa tudi res.

ANDREJ: Vidiš, in meni grozi nekaj podobnega...

KURIR: Res?

ANDREJ: Res. In zato, da bi se to ne zgodilo — (*naperi pištolo, ki jo je medtem, ne da bi kurir to opazil, potegnil iz njegove že odpete futrole*) — sem bil prisiljen storiti to, kar sem storil. Žal mi je zate, ker si dober fant. No, in zdaj mi daj še bombo. (*Mu vzame bombo izza pasa in se ritenski umakne proti oknu. Medtem ko z desnico meri v kurirja, z levico pa odpira okno*;) Molči, če ne... (*Že na oknu se še enkrat ozre vanj in mu reče*;) Povej jim, da bežim, ker nočem, da bi me ubili VI. In nikar mi ne zameri. Tistemu tičku pa se pravi sinička. (*Skoči skož okno.*)

(*Kurir, ki ga je Andrejev manever tako zaprepastil, da je kar odrevenel, zbegano pogleda okoli sebe. Videti je, da bi rad zakričal, vendar namesto da bi zakričal, sede nazaj, a ne na stol, pač pa na njegov rob, kakor da ga je groza tudi pred njim, ter začne jokati. Preprosto kakor otrok, ki je razbil šipo in se boji, kaj poreče oče, ko pride.*)

PARTIZAN (*se vrne*): Pripelji ga ven.

KURIR (*jokaje*): Saj ga ne morem...

PARTIZAN: Kako da ne? (*Se ozre po sobi. Ko vidi, da je okno odprto*;) Kaj? Ušel ti je? O ti butec ti!... (*Vendar obraz se mu kmalu zjasni.*) Sicer pa je zdaj že vseeno. Tisti drugi belogardist, ki so ga dobili pod mlinom, je postavil prvega na laž. Vse je izblebetal. (*Medtem ko si zapenja gamaše*;) Kako je bilo s tistim pisanjem... kako so ga poslali nam... Pa o šifrah... kako so mu jih podtaknili. (*Se zravna.*) No, pojva zdaj... (*Že pri vratih.*) Ja, meni se je ves čas zdelo, da ta muzikant, ali kar že je, ne laže.

KURIR (*brisaje solze z rokavom*): Saj se je tudi meni...

PARTIZAN: Ampak od hudiča pa je ta... kako mu je že ime... Mokorel. Si slišal, kako ga je noter tlačil?

KURIR: Pa ga le ni potlačil.

PARTIZAN: Zato je pa on tebe.

KURIR (*ki se mu lice spet nabere v jok, ko si pogleda za pas, kjer ni več ne bombe ne pištole*): Veš, kaj mi je rekel?

PARTIZAN (*se, čeprav se mu že mudi, radovedno ozre vanj*): Kaj?

KURIR: Rekel je: Nočem, da bi me ubili VI.

PARTIZAN (*se nasmehne*): In to je po tvojem zelo čudno, kaj?

KURIR (*še vedno ozirajoč se proti oknu*): Ampak pri tem je tisti svič... veš, tako čudno ga je zategnil, kakor da je hotel s tem nekaj prav posebnega povedati...

PARTIZAN: Kaj?

KURIR: Ko bi jaz vedel.

GLAS (*od zunaj*): No, kaj je? Kje pa ste?

PARTIZAN (*odpirajoč vrata*): Človek nikoli ne ve... Ja, tistega pisma pa vseeno ne bi bil smel podpisati... to si zapomni... čeravno je šlo za njo...

KURIR: To je pa tudi res.

PARTIZAN: Misliš, da je?

KURIR: Ne vem...

PARTIZAN (*se nasmehne*): Jaz tudi ne. (*Odideta.*)

Z a v e s a

ČETRTO DEJANJE

Del vaške cerkve z oltarjem in prižnico. Na desni zakristija. Nedeljsko dopoldne, istega dne. Zunaj močno dežuje. Četa MVAC iz Podbukovja čaka na posvetitev svoje zastave, vendar ne vidimo vse čete, pač pa le del nje na levi strani prizorišča. Vmes je nekaj otrok, starejših moških in žensk.

ORGANIST (*na poti skoz zakristijo, moker od dežja in kakor običajno malo natrkan*): Lep dan, prekrasen dan, čudovit dan... Ampak Bog nam daj še kaj lepših dni. (*Pri tem se ustavi pri kaplanu Gnidovcu, ki je že v beli srajci in štoli, ter izproži kazalec proti njemu, kakor bi mu hotel z njim prebosti napeti trebuh.*) Ali veste, kdo je bil Beethoven? (*Ne čakajoč odgovora:*) Beethoven je bil eden, midva sva pa dva. Ne vi in jaz, temveč jaz in jaz. In zdaj mi povejte vi, ki ste šolan gospod, kdo je boljši — JAZ ali jaz?

GNIDOVEC: Povejte mi rajši vi, kaj dela župnik, da ga še ni. Ste bili pri njem?

ORGANIST: Bil. Ampak on ni pri sebi.

GNIDOVEC (*nejevoljen*): Kaj je z njim? Mu je slabo?

ORGANIST: Slabo? Ne. Saj ni organist. Nobenemu župniku ni slabo. In ravno to je slabo. Ampak pri sebi ni. Pač pa je on pri njem. Ampak tudi on, ki je pri njem, ni pri sebi. Salamenska logika, kaj, ampak gospod kaplan Gnidovec ni taka gnida, da je ne bi mogel razvozlati.

GNIDOVEC (*pokaže z roko v smeri kora*): Poberite se tja, gor k svojim orglam in glejte, da se iztreznite.

ORGANIST (*zapoje po znani melodiji*): Iztreznil se bom, gospod kaplan... (*Nato neha peti.*) To meni ne bo težko, ker sem pijan. Ampak kako se bodo iztreznili tisti, ki so pijani, kadar so trezni?

GNIDOVEC: Ste tisto stvar naštudirali?

ORGANIST (*potreplja mapo z notami, ki jo drži v roki*): Sem, sem. Brez skrbi! Pa tudi videl sem ga.

GNIDOVEC (*pozorno*): Koga? Njega?

ORGANIST: Njega, njega. (*Začne spet peti.*) Pri župniku je, gospod kaplan, a gleda tako, kot da je pijan... Čeravno ni. In ravno to je tisto.

GNIDOVEC (*se spogleda s Kajetanom, ki je malo pred tem ves mračen vstopil, otepajoč mokro pokrivalo*): Torej je Andrej zadržal župnika.

ORGANIST: Nasprotno, župnik je zadržal Andreja, vseeno pa je Andrej daleč prišel.. usque ad Romam aeternam! Ali po naše — do Večnega Rima!

GNIDOVEC: Poberite se že, gobezdalo!

ORGANIST: Pobral sem bom, drugi pa naj gledajo, da jih ne bi pobralo.

GNIDOVEC: Rajši glejte vi, da ne boste spet narobe not pobirali... kakor zadnjič, ko ste godli sam Bog ve kaj.

ORGANIST: Potem je v redu, saj sem godel zanj... vsaj na pol, na pol pa za revo-lucijo.

GNIDOVEC (*zdaj čisto zares besen, stopi k njemu in ga napenja-joč svoj bikovski tilnik kar prestreli z očmi*): Kaj ste rekli?

ORGANIST (*nedolžno*): Ne veste, da je moji ženski ime Lucija in da je reva, ker ima moža, kot sem jaz? Je torej kaj takega, če včasih ob svojih orglah mislim tudi na revo Lucijo?

GNIDOVEC (*požuga za njim*): Le čakajte, po žegnanju si to vašo revolucijo malo pobliže ogledamo.

ORGANIST (*se obrne nazaj*): Nič hudega, saj se mi že nekaj časa zdi, da se tudi ona kar preveč zanima za vas. (*Odide.*)

KAJETAN (*ki je izpod čela strmel proti organistu*): Vaš organist ni tako neumna, da se ne bi znal delati neumnejšega, kot je.

GNIDOVEC: Res. Treba si bo omisliti kakega novega orglača. (*Tiše:*) Pa tudi župnik si bo moral omisliti kakega novega nečalka. Kje zlomka hodi? (*Enemu od dveh belogardistov, ki sta za ministranta:*) Stopi h gospodu župniku in mu reci, naj se za božjo voljo več ne obira. (*Prvi belogardist odide. Gnidovec pa se obrne še k drugemu:*) Ti pa stopi noter k našim in jim povej, da gospodu župniku nekaj ni dobro, da pa kmalu pride. Naj potrpijo. In ženskam na koru reci, naj pojo.

DRUGI BELOGARDIST: Kaj pa?

GNIDOVEC: Karkoli. Meni je vseeno.

(*Drugi belogardist odide.*)

GNIDOVEC (*se spet obrne proti Kajetanu, ki tudi njega nič kaj prijazno ne gleda — očitno je, da se mu načelno zdijo vsi ljudje sumljivi*): Še dobro, da ste mi povedali. Zdaj vsaj vem, kako je s tem našim komponistom. Samo — kaj napraviti z njim?

KAJETAN (*s kretnjo, ki pomeni smrt*): Le da krivda ne sme pasti na nas.

GNIDOVEC: Razumem... razumem... to ni slaba misel. Ja, kaj pa vaša dva prijatelja?... (*Zaskrbljeno.*) Kaj je z njima? Še zmerom ju ni.

KAJETAN (*ki ves čas mračno strmi v svoje škornje, ne da bi se enkrat samkrat ozrl v Gnidovca*): Bojim se, da ju tudi več ne bo...

GNIDOVEC: Bog pomagaj, kakšni časi so to. (*Zdaj ga popade sveta jeza.*) In vso njihovo težo naj prenašamo samo mi... nekateri... Drugi pa v mišje luknje. Kakor na priliko ta naš dični župnik Dagarin. Mislite, da se je šel v Ljubljano res zdraviti? Kaj še! Popihal jo je, ker ga je bilo strah. Meni pa je pisaril take epistole, da se mi je želodec obračal. »Ljubi brat v Gospodu, kaj delajo moje ovčice? Ali se ti zdi prav, oskrbeti ovčice s pasjimi zobmi? Ne bi bilo bolje, če bi jih... kakor od pamtiveka... pastir pasel, pes pa čuval pred volkovi?« In šele potem, ko sem mu odgovoril, da so naše ovčice ostale brez enega in drugega in da moram biti jaz pastir in pes obenem, je ubral drugačne strune... »Kako je s farovžem, ljubi brat v Gospodu? Prosim te, poglej, kako je z žlebom nad stranskimi vrati... Ko sem odhajal, je puščal. Pa tudi opeka, ravno nad mojo spalnico, je že slaba. Nekaj je je še pod streho. Daj, ljubi brat v Gospodu, zamenjaj jo... Pokliči Dolinarjevega Janeza. Ta se razume na take stvari.« (*Tu malo počaka.*) Pa se je izkazalo, da se Dolinarjev Janez na druge stvari razume še boljše... In namesto, da bi on pokril farovž z opeko, je moral farovž njega pokriti z zemljo. Tako je z našim župnikom, dragi gospod. Ampak danes se nam ne iz-

muzne. Žegnal bo to naše bandero in govoril, čeprav bi ga moral s temi rokami privleči sem.

KAJETAN (*še vedno zroč v tla, nič bolj prijazen kakor prej*): To bi bila politična napaka. Ljudje ne smejo izvedeti, da se župnik boji izpostavljati se za našo stvar.

GNIDOVEC: To je res... Saj se mi že vse v glavi meša. Tudi od italijanskih oblasti še ni dovolj pomoči. To so mečkači. Mojbog, niti spomnil se nisem... Čakajte, da pogledam, če sta capitano Gobini in tenente Boccabianca že prišla. (*Strahoma pogleda skozi vrata v cerkev in jih spet previdno zapre.*) Hvala bogu, ni ju še... (*Potem se spet obrne h Kajetanu.*) No, in tako je, kakor sem že rekel, vse na mojih plečih.

KAJETAN (*za spoznanje dvigne pogled s tal*): Nič hudega, saj so krepka.

GNIDOVEC (*se v zadregi nasmehne*): Tisto že tisto, ampak...

KAJETAN (*ga prekine*): In zdaj zaradi tega Andreja. Kaj mislim o tem, že veste... Samo če bi prišlo kaj na dan, bi se znalo zgoditi, da bi imeli namesto enega mučenika kar dva...

GNIDOVEC (*ki spet v zadregi popravi stolo*): Naj bosta, če pride na dan po moji krivdi... Ampak... se vam ne zdi, da bi bilo prav, če bi Andreja imeli pod očesom?

KAJETAN (*odpre obrednik, katerega je Gnidovec medtem položil na skrinjo pred njim*): Ga že imamo.

GNIDOVEC (*presenečen*): O, — vi ste že vedeli, da je tu?

KAJETAN (*zamišljeno brskajoč po obredniku*): Lepe inicialke. (*Potem se mimogrede ozre v kaplana.*) Seveda, saj oba stanujeva v farovžu.

GNIDOVEC: Kdaj je prišel?

KAJETAN: Pred pol ure.

GNIDOVEC: Ravno ko bi moral župnik sem. Pa pod očesom — kdo ga ima, če smem vprašati?

(*Iz cerkve se oglasi pesem. Večinoma ženski, že malo starikavi in hripavi glasovi.*)

KAJETAN: Dominik.

GNIDOVEC: A tako... Potem smo lahko brez skrbi. To je star gad. Štajerski bataljon. Ampak od kod ga poznate, mislim, Dominika?

KAJETAN (*ogledujoč obrednik*): Poznam ga pač. Izberite mi še enega takega.

GNIDOVEC: Takoj?

KAJETAN: Takoj. In potem se za zadevo »Roma aeterna« ne brigajte več. Če se fanta obneseta, ostaneta pri meni.

GNIDOVEC (*ki mu to zadnje ni prav, poskuša, vendar ne preveč temperamentno, ugovarjati*): Ampak, gospod...

KAJETAN (*brskajoč po obredniku*): Kaj?

GNIDOVEC: Bojim se, da vam Dominika in tudi koga drugega podobnega ne bi mogel odstopiti... zakaj tukaj pri nas smo šele začeli... in, kako bi rekel, ljudi, ki so vajeni, saj veste česa... (*nekam v zadregi*) krvi... (*skušajoč, vendar nekam negotovo, napraviti dovtip*) ki jih ta tekočina ne bi vznemirjala, je malo. Saj celo mene...

KAJETAN (*ošine s pogledom Gnidovečovo lice in vrat, ki ju kri kar razganja*): Shujšajte, pa vas ne bo več. (*Se spet zazre v obrednik.*) Res, lepe inicialke. Včasih sem študiral umetnostno zgodovino.

GNIDOVEC (*servilno*): A tako? Ooo!

KAJETAN: Inicialke so bile moj konjiček. Hobby. Zavidam jim, tem patrom, ki so lahko po cela leta sedeli po kloštrih in delali tole. Njihovi prsti, kaj, so bili popacani od tekočin različnih farb — samo od ene ne: te, ki vas vznemirja.

GNIDOVEC (*si le ne more kaj, da ne bi vprašal, čeprav se ga boji*): In vas ne?

KAJETAN: Ne. Jaz imam normalen krvni pritisk. — No, pojte zdaj po kakega pripravnega človeka.

GNIDOVEC (*se še enkrat ozre v Kajetana, hoteč nekaj reči, pa si prej premisli*): Že grem, že grem. (*Pogleda na zapestno uro.*) Pol enajstih. In kakšen mrak! Kaj le počne! (*Odpre vrata in pokuka v cerkev.*) Moj Bog, sta že tu... Gobini in Boccabianca. In desetina vojakov z njima... Vsi nališpani kot za ohcet... Župnika pa ni... Mislim, da bom moral, čeprav zelo nerad, kar sam ponj.

(*Pesem, posvečena Mariji, je nekoliko glasnejša, dokler Gnidovec ne zapre vrat za seboj. Kajetan ostane sam. Odloži obrednik, vzame pištolo, jo ogleduje in potem nekajkrat za poskušnjo pomeri proti vходу v zakristijo. Ravno takrat vstopita župnik Dagarin in Andrej, za njima belogardist, ki je šel župnika iskat.*)

KAJETAN (*se v hipu znajde, čeprav je situacija precej kočljiva*): O, dober dan, gospod profesor. Kako je? Še živi?

ANDREJ (*upal, ves premočen od dežja, kar nosi v sebi, se pozna tudi na njem*): Še.

KAJETAN (*župniku, spravljač pištolo*): Oprostite, to je bilo samo naključje. Izkoristil sem ta čas, ko smo čakali na vas, za vajo v streljanju brez oslombe.

DAGARIN (*ki mu začne belogardist-ministrant pomagati v srajco*): Prosim, da si drugič izberete kak primernejši kraj.

KAJETAN (*se nasmehne*): Bom, gospod župnik, bom. (*Se obrne k slokemu belogardistu precej divjega videza, ki ravnokar oprezno vstopi.*) O, glejte, glejte... Pa ne da bi bil to naš Dominik! Kdo bi si mislil, da vas srečam tu! (*Mu prijateljsko seže v roko, ki mu jo Dominik krepko stisne — odgovarjajoč kot star, izkušen gad igri z igro.*) Sicer pa... stopiva rajši ven pred vrata, da ne bova motila gospoda župnika. (*Odideta.*)

ANDREJ (*gledajoč za njim*): Mokorel je utihnil, Kajetan spregovoril...

DAGARIN (*belogardistu, kažoč na njegovo uniformo*): Kaj boš ministriral kar tak? Eh, da bi te... No, daj mi sem ašpergil in obrednik... (*Medtem ko oni stori, kakor je ukazano:*) In ti? Kako se počutiš v teh, v teh laških... (*se ozre okoli in se popravi*)... no, v tej uniformi?

PRVI BELOGARDIST: Še zmerom boljše kot v Gonarsu...

DAGARIN: Pa vas je več takih... A?

PRVI BELOGARDIST: No, ja... kako bi rekel... seveda nas je... (*Medtem ko pomaga pri pripravah za blagoslov:*) So pa tudi taki kakor ta Dominik, ampak ta ni od nas. Ne vem, od kod se je vzel. Ta vam prereže vrat kakor grlici, ne da bi z očesom trenil... Gospod kaplan nam ga zmerom daje za vzgled... No, jaz ne vem... Vi ste nas včasih drugače učili. Pa tudi gospod kaplan. Ampak z dobrimi nauki je menda že tako kakor s tistimi čevlji, ki sem jih dobil za birmo: noga je rasla, čevlji pa ne. In preden sem jih dodobra ponosil, sem jih že moral dati stran... Ja, zdaj bi pa menda že morali noter. Se vam ne zdi?

DAGARIN: Kje je kaplan?

PRVI BELOGARDIST: Ne vem.

DAGARIN (*nejevoljen, ker mora opraviti ta obred*): Najbrže tudi on ne. (*Jezno.*) Ja, tri sto zelenih, kdo pa je spet tole pokvaril? (*Pokaže ministrantu ašpergil.*)

PRVI BELOGARDIST: Dolinarjev Janez.

DAGARIN: Ta rajnki?

PRVI BELOGARDIST (*pokima*): Ta rajnki. Tu notri v zakristiji so ga imeli... saj veste, kako je to dandanes... pa je pograbil tole in gospoda kaplana po glavi kresnil. Jaz ne vem, zakaj ravno to, saj je tu notri tudi kakšna pripravnejša, težja stvar...

DAGARIN (*ki se ne bi rad spuščal predaleč*): No, stopi po kaplana. — Prej taka sila, zdaj ga pa ni...

ANDREJ (*ko ostaneta sama, se ozre v Dagarina*): Torej, kako je, stric?

DAGARIN (*ki je bil včeraj utrujen od poti, a je danes bolj spočít, zato pa tudi bolj nasajen*): Tak pusti me že na miru s tem, da bi te!

Obvezali so me z najstrožjo molčečnostjo, razumeš, človek božji — ti pa hočeš, da bi zdaj vso stvar na veliki zvon obešal! In zakaj, to bi rad vedel, zakaj? Snoči si podpisal — pismo je šlo naprej — in s tem je ta neprijetna zadeva — hvala Bogu nebeškemu — pri kraju. Ad acta.

ANDREJ (*zroč vanj iz globoko vdratih očesnih votlin s pogledom, ki ne pričakuje ničesar več*): Torej nočete...

DAGARIN (*ne samo zato, ker ga to, kar opazi, razkači, pač pa tudi zato, da bi mu ne bilo treba odgovarjati na neprijetno vprašanje*): Na, in zdaj še to! Poglej, kaj so napravili s tem obrednikom!

ANDREJ (*še vedno z istim pogledom*): In z obredi... (*Ko stric nekaj zamomlja v odgovor*): Torej nočete?

DAGARIN (*se napoti proti vratom, ki vodijo v cerkev, od koder se spet močneje oglasi pobožna pesem — zategel odmev upanja, ki so ga podedovali tisti, ki pojo, od svojih dawnih prednikov, ki pa deluje, zlasti v teh okoliščinah, bolj turobno kakor tolažilno*): Kaj je s teboj? Ali se ti blede?

ANDREJ: Mogoče.

DAGARIN: Jaz da bi ti dajal nekakšne izjave, kako je bilo s tem tvojim posvetilom in Mokorelom in ne vem kaj še... In za koga? Prosim te, za koga? Za tiste norce tam gori na Hudem javoru, ki mislijo obrniti Rimski imperij s Tretjim rajhom vred na glavo! In zatem — ves svet, vse. Tudi mene in tebe. Ja, če bi res kdaj zmagali — česar Bog ne daj — boš stal tudi ti na glavi. Ja, na glavi boš stal in note skladal.

ANDREJ: Stric, bili ste moj zadnji up.

DAGARIN (*ministrantoma, ki se vrneto*): Kje je kaplan?

PRVI BELOGARDIST (*pokaže z glavo nazaj*): Je že tu.

GNIDOVEC (*pri vratih*): Hvala Bogu, vendar že enkrat! No, pojmo že, pojmo!

DAGARIN (*se še enkrat obrne k Andreju, ki stoji sredi zakristije*): Bodi vesel, da je zdaj to za teboj. Jutri pa na vlak in v Ljubljano. In potem, saj veš kam...

ANDREJ (*za njim*): Zbogom, stric.

DAGARIN (*se spričo čudnega tona v Andrejevem glasu še enkrat obrne nazaj*): Kam greš? Ne ostaneš tu?

ANDREJ (*ob pogledu na Kajetana in Dominika, ki se vrneto — nekam dvoumno*): Mogoče.

DAGARIN (*ki dvoumnosti v Andrejevem odgovoru ne čuti, se obrne h kaplanu*): Ampak kot rečeno — žegnal bom jaz, nagovor pa napravite vi.

GNIDOVEC (*ves divji, vendar tako, da ga drugi ne slišijo*): Jaz? O ne, gospod župnik! Vi ga boste napravili — če ne, bo zvedel za to

sam škof, in ne le škof! Gremo. (*Z oljudno predrzno kretnjo ga povabi skož vrata, ki sta jih ministranta odprla.*)

(*Dagarin požre žalitev in vstopi — zdaj mu ne preostane drugega. Andrej še vedno stoji tam, kjer je stal in strmi za njim, ne da bi se ozrl v Kajetana in Dominika, ki v njegovi bližini od strani pogledujeta vanj.*)

KAJETAN (*v polmraku, medtem ko v cerkvi zadone orgle*): Gospod Brinar... (*Ko se Andrej na pol ozre nazaj*): Pobotal bi se rad z vami.

ANDREJ (*ironično*): Res?

KAJETAN: Res. Stopimo tja v farovž... ali pa kam drugam.

ANDREJ: Mislim, da bo cerkev primernejši kraj.

(*Kajetan in Dominik se približata Andreju vsak s svoje strani, tako da Andrej obstoji med njima. Medtem se prizorišče na levi — cerkev — razsvetljuje, zakristija pa zatemni. Nekaj trenutkov s pogledi molče merijo drug drugega. Takrat se vrata zakristije odpro. Kajetan in Dominik spremenita prežečo pozo — napravita se, kot da so prijateljsko kramljali — Andrej pa izkoristi ta trenutek ter odide v cerkev.*)

DOMINIK (*belogardistu, ki je vstopil*): A ti si? Kaj pa bi rad, Gašper?

GAŠPER (*po divjem videzu precej podoben Dominiku, samo da je manjši in čokat — na čelu ima široko brazgotino*): Kaplan me je poslal sem.

KAJETAN: A tako! No, prav. Torej poslušajte. (*V poltemi slišimo Kajetanov glas*.) Ti pojdi h glavnemu portalu, ti k stranskemu, jaz pa ostanem tu. Pazita, da ne bosta vzbujala pozornosti — predvsem pa: grobni molk.

DOMINIK (*prikima*): Če ne pa grob.

(*Dominik in Gašper odideta, Kajetan pa stopi v cerkev, kjer se postavi v bližino Andreja. Ko se cerkev razsvetli — ne toliko od dneвне svetlobe kakor od lestencev, kjer brle voščenske — ga zagledamo ob desnem zidu v bližini oltarja, kako strmi mimo strica, ki ravnokar blagoslovlja zastavo, in mimo stvari okoli sebe nekam daleč daleč — s podobnim pogledom kot prej, le da so se mu oči umaknile še globlje pod čelo. Dagarin opravi obred blagoslovitve. Medtem ko orgle zabučje, se njegov pogled sreča z Gnidovčevim. Nekaj časa se tako dajeta z očmi, nakar se malone hkrati ozreta proti prižnici. Nazadnje Gnidovec jezno strese z glavo, nekaj sam zase srdito zabruna, nato pa se med petjem in orgljanjem, ki le premogočno in prenasilno odmeva*

pod skromnimi oboki farne cerkve v Podbukovju, še vedno srdit, povzpne na leco. Petje utihne, orgle pa buče naprej. Kaplan Gnidovec pokima proti koru. Nekaj glav se obrne nazaj.)

GNIDOVEC (*ko orgle nazadnje le utihnejo, si pogladi čelo, ki se mu je od jeze orosilo, se oblastno ozre po cerkvi in začne govoriti*): Ljubi moji farani... in vi vsi... že lep čas je, kar je naš gospod župnik šel od vas in zdaj, ko je spet prišel med vas... vidi, da ste tudi vi šli od njega. Daleč naprej. In ko vas gleda, kako greste, ali kako bi že rekel, pravzaprav korakate vse dalj in dalj od njega... kajti on je že betežen in ne more več za vami... se gotovo spominja na besede svetega apostola Pavla, ki je pisal Rimljanom: »Dajte sebe Bogu... in ude svoje dajte Bogu za orožje pravičnosti.« In kako je z vašimi udi, ljubi moji? Mislim, da smo si mi v tem vsi na čistem. So pa tudi taki, ki si o tem niso na čistem, kot si nikoli niso na čistem z ničimer, ker niso čisti. Kdor pa ni čist, ne more čisto misliti... posebno ne o čistih stvareh... tudi o vaših uniformah ne, kajti tudi te so čiste... Bog daj, da bi bile tako čiste tudi vaše duše. (*Gnidovec zakašlja in nadaljuje z drugačnim, še bolj povzdignjenim glasom.*)... Vaše duše, ko se bijejo zoper greh ne le v nas, temveč tudi okoli nas. In tega greha, Bogu bodi potoženo, je okoli nas, da ga že od tistihmal, ko so hteli luterani spodkopati temelje Sveti katoliški cerkvi tudi na naših tleh, tolikanj ni bilo. Nadel si je cunje siromaštva in videz pravičnosti. Zapustil je svoje domove, vendar naših ne pusti v miru. Pa ne samo naših domov, tudi hramov božjih ne in bivališč služabnikov Gospodovih. In če je moral naš župnik od vas, je moral tudi zadelj tega greha, ki je v cunjah siromaštva in z videzom pravičnosti gospodaril tudi tod, dokler ga niste od tod pregnali vi. Bog daj, da se nikoli več ne bi vrnil v Podbukovje strašit naše duše in naša telesa... kakor jih še zdaj straši drugod... na priliko tam gori na Hudem javoru... od koder je eden njih, ki stojte tu med nami — nihče drug kakor nečak našega gospoda župnika, katerega vsi poznate — tistim, ki so dali svoje ude grehu za orožje krivičnosti, snoči le za las ušel... Vso noč in ves dan smo zanj trepetali, in lahko si mislite, da smo veseli, ko ga vidimo spet tu med nami živega in zdravega — toliko bolj, ker smo sklenili počastiti to našo malo, pa vendarle veliko svečanost z drobcem iz njegove resnično imenitne skladbe, kateri je dal naslov po Večnem mestu in jo njegovi Ekscelenci Visokemu komisarju posvetil v hvaležnost za vse, kar je njegova Ekscelenca storila za nas, in katero je sam stolni organist za orgle priredil. (*Pomahne z roko proti koru, od koder zabučne orgle: odlomek iz Andrejeve simfonije, tisti, ki ga že poznamo — jadra čarobnih ladij upanj, ki jih peter žene daljni sinjini naproti.*)

ANDREJ (*ki je poslušal prvi del pridige odsotno, zroč nekam v daljavo, zadnji, ki se nanaša nanj pa, kakor da se mu ruši strop nad glavo, je na tem, da plane, pa se obvlada, stisne ustnice in gleda nepremično gor proti koru. Nato stopi nekaj korakov naprej, tako da obstoji na stopnicah pred oltarjem, ter reče proti koru*): Hvala, prijatelj Fonza ... (*Orgle utihnejo.*) Tisto, kar si dodal sam, ni bilo slabo. (*Gnidovcu, ki ves začuden, kakor tudi ostali, obstane pred njim:*) Pa tudi vam hvala, Gnidovec. Res je, preživel sem težko noč (*pri tem se ozre v Kajetana, ki še vedno stoji ob zidu na desni*) in še težji dan. Bil sem v peklu in se vrnil, vendar s tako dušo, da ne vem z njo kaj početi ... Lahko bi šel in jo prodal ... tudi kupca bi našel, vem ... posebno za tisti del, ki sem ga kdo ve zakaj spremenil v zvoke, kakršne ste ravnokar slišali ... vendar jaz take robe ne prodajam ... pa tudi poklanjam je ne nikomur ... Rimskemu cesarju in njegovim komisarjem pa še celo ne ...

(Med ljudmi nastaja razburjenje. Vse se ozira. Spogleduje. Capitano Gobini in tenente Boccabianca, ki ne razumeta za kaj gre, nekaj šepetata in debelo gledata. Tudi Gnidovec in Kajetan nekaj šepeteta.)

ANDREJ (*še vedno smrtno miren medtem nadaljuje*): In zato so njuni hlapci ... kakršni ste vi vsi skupaj ... sklenili, da me spravijo s sveta ... In ker mi ne ostane nič drugega, se jim ne bom upiral, vendar ubiti me morajo tukaj, da bo vsakdo vedel, od kakšnega orožja sem pal ... od orožja krivičnosti ali od orožja pravičnosti!

DAGARIN (*ki je med splošno prepadenostjo omahnil ministrantoma v naročje*): Ljudje božji ... ne poslušajte ga ... Zmešalo se mu je ... zmešalo ...

ANDREJ (*stopi stopnico višje*): Kaj čakate? Zakaj me ne ubijete? Nočete? (*Pri tem se ozre v Kajetana.*) Tudi vi ne, senca Mokorelova? (*Potegne pištolo.*) Ali naj vam dam jaz dober zgled in vas spremenim v vašo lastno senco?

(Vse je na nogah. Vrišč žensk, ki beže z otroki iz cerkve. Kričanje. Vmes pa znova zabučje orgle. Fonza improvizira. Motivo iz marseljeze.)

GNIDOVEC (*ves iz sebe kriči*): Primite ga!

GOBINI: Che aspettate! Cacciatelo!

ANDREJ (*se med hruščem in truščem in orgljanjem umakne proti oltarju*): Nikarte! Ne priporočam vam! Sicer poskrbim za svojevrsten muzikalni efekt. (*Vzdigne desnico, v kateri drži »sifonko«.*) In sicer zelo učinkovit!

(Nekaj belogardistov, ki je planilo proti njemu, se strahoma umakne.)

Kaj je z vami? Se bojite streljati v oltar? Kako to? Mar niste že stokrat streljali v vse lepše oltarje, kakor je ta? V človeška srca? Torej, kaj čakate!

GOBINI: Cacciatelo! Cacciate!

JASNA *(ki smo jo že pred nekaj trenutki opazili, kako se preriba skozi gnečo belogardistov proti oltarju)*: Andrej, Andrej! Kaj je s teboj?

ANDREJ *(jo opazi)*: Organiziral sem se ... vendar moj staž bo kratek ... *(od nekod pade strel)* ... zelo kratek ... *(Orgle utihnejo. Andrej se zruši čez stopnice pred oltarjem — počasi, malone slovesno.)*

JASNA *(prihiti k njemu, da bi mu pomagala, ko pa vidi, da umira, se zgrudi k njemu)*: Andrej, Andrej ... odpusti ...

ANDREJ *(strmi vanjo — od daleč daleč)*: Zvezde ... so večne ... *(nato trenutek počaka, težka loveč sapo, nakar nadaljuje)* ... a želje ... želje ...

JASNA *(se na pol vzdigne in malone krikne)*: Ne reci, da so minljive ...

ANDREJ *(že s steklenim pogledom)*: Kakor vse ... *(Umre.)*

(Jasni, ki ji te besede povzročijo neizmerno bolečino, se vse telo dobesedno zvije, nato pa, kakor da je tudi ono mrtvo, omahne k njemu. — Orkester, ki se je oglasil iz daljave med zadnjimi Andrejevimi besedami, igra zaključne akorde njegove simfonije: mir ... mir, ko premagaš življenje v imenu smrti in smrt v imenu življenja ...)

K o n e c